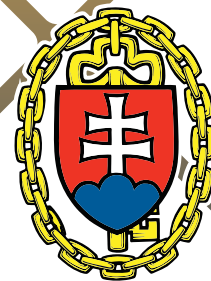

SLOVENSKÉ VÄZENSTVO

6. ročník 2/2024

ISSN 2644-5816

Zbor väzenskej
a justičnej stráže

EXKURZIE STREDNÝCH ŠKÔL V RÁMCI
PROJEKTU „NESTAŇ SA PÁCHATEĽOM“

Z OBSAHU

From the content

Zaujímavosti

Points of interest

Otvorenie II. implementačného cyklu modelu CAF v zbere

Launching the second implementation cycle of the CAF model in the Corps

str. 2

Exkurzie stredných škôl v rámci projektu

„Nestaň sa páchatelom“

Field trips by secondary schools within the „Preventing the Path to Becoming an Offender“ Project

str. 3

Inštitút vzdelávania

Training Centre

Reštart sociálno-psychologického výcviku I

Restarting the social-psychological training I

str. 5

Väzba a trest

Pre-trial detention and prison sentence

Vytváranie profesijných sietí v ústave Nitra

Creating professional networks in Nitra Prison

str. 7

Zlepšené štandardy vo výkone väzby

hodné vyspelej spoločnosti?

Improved standards in pre-trial detention worthy of an advanced society?

str. 9

SLOVENSKÉ VÄZENSTVO č. 2/2024

Časopis vychádza spravidla dvakrát ročne.

Vydavateľ: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže.

Adresa redakcie: GR ZVJS, Šagátova ul. č. 1, 813 04 Bratislava, tel.: 02/208 31 122, e-mail: redakcnarada@zvjs.sk.

Redaktor: Anita Šnirerová.

Technický redaktor: Peter Karol.

Redakčná rada: Anita Šnirerová, Dominika Gubáňová, Dagmar Krošláková (zodpovedná za rubriku „Inštitút vzdelávania“), Monika Nižníková, Jana Štefanková, Jana Stanková, Viera Hrenáková, Ján Hajduk, Peter Trepáč, Richard Mercel, Tomáš Banás.

Grafická úprava a tlač: Centrum produkčných služieb a tlače Zboru väzenskej a justičnej stráže.

ISSN 2644-5816

Rukopisy možno do redakcie zasielať e-mailom, na CD alebo DVD nosičoch. Nevyžiadané fotografie sa nevracajú.

Redakcia uverejňuje aj príspevky, s ktorých obsahom sa nestotožňuje. Časopis je nepredajný.

Väzba a trest

Pre-trial detention and prison sentence

Modelovanie z papiera za múrmi väznice
Paper modelling behind prison walls

str. 11

Opustenie väznice v Ilave (Za múrmi väznice po 30 rokoch)

Leaving Ilava Prison (Beyond prison walls after 30 years)

str. 13

História

History

Uhorsko a vývoj väzenských systémov vo svete
The Kingdom of Hungary and the development of prison systems around the world

str. 15

Označovanie oděvů vězňů v proměnách času
Marking of prisoners' clothing over the years

str. 18

Inšpirácie

Inspiration

Medailón osobnosti s veľkým srdcom
Profile of a personality with a big heart

str. 27

Foto na obálke: Exkurzie stredných škôl v rámci projektu „Nestaň sa páchatelom“, autor: Martina Majšniarová, Ilava

Field trips by secondary schools within the „Preventing the Path to Becoming an Offender“ Project, author: Martina Majšniarová, Ilava

OTVORENIE II. IMPLEMENTAČNÉHO CYKLU MODELU CAF V ZBORE

V nadväznosti na rozhodnutie generálneho riaditeľa Zboru väzenskej a justičnej stráže využívať systém riadenia kvality ako súčasť riadenia zboru začal 1. septembra 2024 v zbere II. implementačný cyklus modelu CAF v rámci Európskeho modelu zlepšovania organizácií verejnej správy prostredníctvom nástroja komplexného manažérstva kvality v samohodnotení (model CAF). V súvislosti s uvedeným sa v priestoroch Generálneho riaditeľstva zboru uskutočnilo dňa 10. septembra 2024 slávnostné odovzdávanie menovacích dekrétov garantovi, metodikom a členom CAF tímu.

Zbor v nasledujúcich mesiacoch počas jednotlivých fáz implementácie modelu CAF zanalyzuje aktuálny stav zboru v manažérskych postupoch a vo výsledkoch dosiahnutých vo vzťahu ku kritériám definovaných modelom CAF. Výsledky činnosti CAF tímu zosumarizované v samohodnotiacej správe budú podkladom pre identifikáciu podnetov na zefektívnenie riadenia a výkonnosti zboru spracovaný vo forme akčného plánu zlepšovania. Po rozpracovaní vybraných podnetov vrátane návrhu ich kontrolného mechanizmu a po odsúhlasení vedením zboru budú v priebehu dvoch rokov zavádzané do praxe s následným vyhodnotením ich účinnosti v rámci ďalšieho samohodnotenia.

„Otvorenie II. implementačného cyklu modelu CAF je príležitosťou, aby sme s kvalitou viac pracovali a priblížili ju k našim každodenným činnostiam, do nami realizovaných procesov. Verím, že i aktívna spolupráca a nasadenie CAF tímu povzbudí príslušníkov zboru a zamestnancov zboru k zlepšovaniu vlastnej výkonnosti, k vnímaniu zmien ako príležitosti na zvýšenie efektivity a znížovanie nákladov, ale rovnako zlepši spoluprácu medzi úsekmi služobnej činnosti a organizačnými zložkami zboru pri realizovaných čin-

nostiach a dosahovaní súladu s medzinárodnými odporúčaniami v oblasti väzenstva,“ povedal pri odovzdávaní menovacích dekrétov generálny riaditeľ zboru plk. Mgr. JUDr. Ing. Ľubomír Klištinec.

Proces riadenia kvality nie je jednorazová záležitosť. Je to dlhá cesta, pri ktorej chce zbor aj s využitím modelu CAF kľásť dôraz na sústavné zlepšovanie založené na plánovaní, realizácii, kontrole a prijímaní opatrení vo všetkých oblastiach kvality –

vodcovstvo, riadenie, kompetentnosť, partnerstvá, meranie výkonnosti, monitorovanie a vyhodnocovanie spätnej väzby, meranie ukazovateľov výkonnosti, procesy, digitalizácia a automatizácia, riziká a riadenie zmien.

Text: Jozef Griger

Foto: Anna Bečková Ragasová

GR ZVJS

EXKURZIE STREDNÝCH ŠKÔL V RÁMCI PROJEKTU „NESTAŇ SA PÁCHATEĽOM“ ALEBO „MÁŠ MOŽNOSŤ VOĽBY“

Bránami Ústavu na výkon trestu odňatia slobody a Ústavu na výkon väzby Ilava pravidelne počas roka v rámci exkurzií prechádzajú frekventanti základného odborného vzdelávania, ako aj študenti Akadémie Policajného zboru. Oboznamujú sa nielen s priestormi ústavu, ale najmä s podmienkami výkonu väzby, výkonu trestu a so zaobchádzaním s obvinenými a od-

ŕtami ústavu a potrebovali sme zasiahnuť do jeho chodu v čo najmenej miere. Čiastočnou satisfakciou bolo, že okrem ilavského ústavu sa do projektu zapojili aj Ústav na výkon trestu odňatia slobody Dubnica nad Váhom a Nemocnica pre obvinených a odsúdených a Ústav na výkon trestu odňatia slobody Trenčín, takže nakoniec mohli policajti predsa len realizovať

vo väzniciach tri exkurzie mesačne. Vzájomný projekt dostal názov „Máš možnosť voľby“.

Počas ôsmich exkurzií ústav Ilava navštívilo 224 žiakov a 16 učiteľov. Podľa informácií z krajského riaditeľstva boli školy a triedy vybrané podľa rôznych kritérií. Napríklad, či išlo o triedu vzornú, keď návšteva ústavu bola takpovediac za odmenu, alebo, naopak, išlo o triedu, kde sa vyskytovali problémy so správaním žiakov. Bližšie sme sa na konkrétny dôvod výberu triedy nepýtali, ale občas sme sa dozvedeli aj perličky, akou bola napríklad exkurzia študentov Strednej od-

súdenými. Preto máme priebeh exkurzií už rutinne zvládnutý. Vždy sa snažíme, aby vstup niekoľko desiatok ľudí do ústavu v čo najmenej miere ovplyvnil jeho bežný chod a zasahoval do výkonu služobných činností čo najmenej.

V septembri 2023 nás oslovilo Krajské riaditeľstvo Policajného zboru v Trenčíne s tým, že realizujú projekt „Nestaň sa páchatelom“, počas ktorého robia po školách prednášky o trestnej zodpovednosti a nástrahách páchania trestnej činnosti. Kolegovia policajti nás požiadali o možnosť vytvoriť nadstavbu tohto projektu v rámci vzájomnej spolupráce. Po dohode vedenia ústavu sme im preto ponúkli exkurziu študentov v ústave, počas ktorej bude žiakom formou prednášky predstavený ústav, jeho fungovanie a následne si prehliadnu vybrané priestory ústavu. Takáto exkurzia sa uskutoční raz za mesiac a zúčastní sa jej jedna trieda. Podľa kolegov by polícia vzhľadom na počet stredných škôl v Trenčianskom kraji privítala častejšie a početnejšie návštevy, ale my sme boli limitovaní možnos-

ťami ústavu a potrebovali sme zasiahnuť do jeho chodu v čo najmenej miere. Čiastočnou satisfakciou bolo, že okrem ilavského ústavu sa do projektu zapojili aj Ústav na výkon trestu odňatia slobody Dubnica nad Váhom a Nemocnica pre obvinených a odsúdených a Ústav na výkon trestu odňatia slobody Trenčín, takže nakoniec mohli policajti predsa len realizovať

vo väzniciach tri exkurzie mesačne. Vzájomný projekt dostal názov „Máš možnosť voľby“.

Počas ôsmich exkurzií ústav Ilava navštívilo 224 žiakov a 16 učiteľov. Podľa informácií z krajského riaditeľstva boli školy a triedy vybrané podľa rôznych kritérií. Napríklad, či išlo o triedu vzornú, keď návšteva ústavu bola takpovediac za odmenu, alebo, naopak, išlo o triedu, kde sa vyskytovali problémy so správaním žiakov. Bližšie sme sa na konkrétny dôvod výberu triedy nepýtali, ale občas sme sa dozvedeli aj perličky, akou bola napríklad exkurzia študentov Strednej od-

kde museli prejsť kontrolou a odovzdať všetky nepotrebné a nepovolené veci. Potom sme sa premiestnili do kultúrnej miestnosti, kde sme sa im snažili pre nich pútavým spôsobom a za pomoci powerpointovej prezentácie priblížiť organizáciu Zboru väzenskej a justičnej stráže a činnosti príslušníkov zboru. Prirodzene, najviac zvedaví boli na podmienky výkonu väzby, výkonu trestu a zaobchádzanie s obvinenými a odsúdenými. Ukázali sme im súčasti výstroja našich klientov, donucovacie prostriedky a nepovolené veci svojpomocne vyrobené odsúdenými, ktoré boli nájdené počas prehliadok. Reakcie študentov boli rôzne. Niektorí ani nedýchali, ale boli aj takí, ktorí sa

dokonca zabávali. Po prednáške sme študentov previedli priestormi ústavu, ktoré sme vybrali tak, aby došlo k čo najmenšiemu kontaktu s obvinenými a odsúdenými. Vidieť tak mohli chodby II. sektora, kde sú umiestnení odsúdení v maximálnom stupni stráženia v diferenciacnej skupine C. Pozreli si tiež celý disciplinárnych trestov, celý oddielu s bezpečnostným režimom, kompenzačnú celu, vychádzkové dvorce a športové ihrisko. Počas návštevy v útrobách ústavu kladli rôzne otázky nielen sprevádzajúcim, ale aj službukonajúcim príslušníkom. Po ukončení prehliadky sme sa vrátili do kultúrnej miestnosti, aby sme sa so študentmi porozprávali o ich dojmach. Niektorí uviedli, že by tu nikdy nechceli byť, že je to tu hrozné... Iní povedali, že to nebolo až také zlé, ako očakávali.

Keď sa však „nebolo to také zlé, ako som čakal“ opakovalo v každej exkurzii, zmenili sme trochu koncept prednášky a začínali ju slovami: „Toto nie je ústav na neľudské a ponižujúce zaobchádzanie, na mučenie hladom a výkon nútených prác. Toto je ústav na výkon trestu odňatia slobody, kde odsúdení majú svoje práva a povinnosti.“

Oslovili sme jedného zo študentov, aby si zaspomínal na návštevu ústavu. Takéto boli jeho postrehy:

„Moje pocity boli veľmi zmiešané, nevedel som presne, čo čakať. Mal som predstavu o väzniciach, ktorá bola ovplyvnená filmami hlavne a nejakými dokumentami z Ameriky. Nakoniec, keď som tam bol, tak to bolo omnoho civilizovanejšie, ako by som povedal, čakal som, že to tam bude také tvrdé. Ľudia, čo tam pracujú, myslím príslušníkov, tak sú úplne milí, zlatí ľudia, všetci do jedného. Čo sa týka väzňov, ja som si to tiež predstavoval omnoho horšie, predstavoval som si ich potetovaných, ako vrahov. Ale zistil som, že vo väznici nie sú len ľudia, čo zabili niekoho, alebo ľudia, čo kradli, ale sú tam aj ľudia za menej závažné trestné činy. Sú to normálni ľudia, s ktorými sa dá normálne porozprávať, čo by som tiež v živote nepovedal. Na

základe mojich predsudkov, ktoré som mal, som si myslel, že tam budú fakt psychopati. Nakoniec neboli. Prostredie väznice na mňa pôsobilo veľmi nepríjemne, nazval by som to tak, že všade je betón, železo a smrad. Taký ten charakteristický väzenský zápach. Kto vo väznici niekedy bol, asi vie, o čom hovorím. Je to také dosť pochmúrne miesto. Ale zase si nemyslím, že by väznica mala pôsobiť príjemne na kohokoľvek, práveže väznica by mala byť dosť odstrašujúci priestor, kde sa človek jednoducho dostať nechce v žiadnom prípade. Boli sme tam pred pár mesiacmi, ale spomienky mi na to ostanú navždy. Je to niečo, čo si človek odtiaľ isto odnesie, niečo, na čo len tak nezabudne, lebo bežne sa v takom prostredí nenachádza a ideálne sa tam ani nachádzať nechce. A je to podľa mňa prínos, aký môže mať takáto exkurzia pre mladých, keďže sa to hlavne mladým ukazuje. Ak možno aj majú nejakú myšlienku, niečo, čokoľvek, čo by ich malo priviesť k trestnému činu, alebo sú v nejakej partii, kde riskujú to, že ich zavrú, sú v drogovej trestnej činnosti alebo v čomkoľvek proste, za čo by mohli ísť na výkon trestu, tak ich to podľa mňa dosť odradí z toho, čo tam uvidia. Lebo neviem si predstaviť jediného človeka, čo by si prešiel touto exkurziou a povedal by si, že je to v pohode a že by mu nevadilo sa sem dostať. Podľa mňa prednáška aj celá exkurzia splnila svoj účel, stojí to za to, človek sa veľa naučí o väzniciach, zistí, ako to tam reálne funguje a zistí, že je to v každom prípade priestor, do ktorého sa nechce

dostať ako odsúdený. A ako zamestnanec, záleží na akú pozíciu, ja by som si nevedel predstaviť byť bacharom... Už len to, byť ovplyvnený takým prostredím... Ale inak tam je o zamestnancov dobre postarané, aspoň si myslím, vzhľadom na to, že robia v štátnej službe a robia fakt veľmi dôležitú vec, pretože zamestnanci vo väzniciach jednoducho byť musia a väznice tu tak isto byť musia.“

(Samuel, 18 rokov, Stredná zdravotná škola, Trenčín).

Bolo by, zdá sa, prospešné, keby mal každý mladý človek možnosť takto nahliadnúť do väzenia. Keďže to však možné nie je, deťom sme hovorili: „Čo ste tu videli a počuli, povedzte aj svojim kamarátom.“ Veríme, že aj krátka osobná skúsenosť s väzenským prostredím zostane študentom v pamäti a vždy im pripomenie, ako môžu skončiť, ak si zvolia konanie na opačnej strane zákona. Pretože každý z nás je osobne zodpovedný za svoje konanie a má možnosť voľby.

Martina Majsniarová, Ilava

REŠTART

SOCIÁLNO-PSYCHOLOGICKÉHO VÝCVIKU I

Sociálno-psychologický výcvik I ako vzdelávacia aktivita v rámci špecializačného vzdelávania poskytovaného Zborom väzenskej a justičnej stráže je obsahovo zameraná na prehĺbovanie si profesionálnej kvalifikácie personálu, skvalitnenie interakčných zručností a schopností pre efektívnu komunikáciu a prácu s ľuďmi, na nadobudnutie teoretických vedomostí a praktických zručností na účely uplatňovania metód a foriem pedagogického a psychologického pôsobenia a metód sociálnej práce pri zaobchádzaní s obvinenými a odsúdenými.

Sociálno-psychologický výcvik je zážitková forma vzdelávania, pri ktorej sa aplikujú najmä metódy skupinovej práce, participatívne metódy zahŕňajúce úlohy na riešenie problémov a realizovanie modelových situácií (projektové metódy), inscenačné metódy (metódy hrania rolí), brainstorming a kooperatívne metódy.

Frekventant výcviku má v priebehu jednotlivých stretnutí možnosť prehĺbovať si vedomosti o spôsoboch sebaopoznávania a sebaaprezentácie, interpersonálnej percepcie, normatívnych prvkoch sociálnej komunikácie, rozšíriť si poznatky o verbálnej a neverbálnej komunikácii, optimálnej interpersonálnej komunikácii, o emocionálnej a racionálnej analýze prvkov správania. Prostredníctvom modelových situácií z oblasti zaobchádzania majú príslušníci možnosť nadobudnúť kompetencie k efektívnemu riešeniu konfliktných situácií, prehĺbiť si vedomosti o pedagogických a psychologických aspektoch činnosti skupín a vedenia skupín, oboznámiť sa so základmi pedagogického a psychologického poradenstva a v neposlednom rade aj možnosť nadobudnúť vedomosti o princípoch supervízie a rozvíjať lektorské zručnosti vo výcvikovej skupine pod supervíziou skúsených lektorov.

Príslušník zboru absolvovaním výcviku získava potrebné

vedomosti a zručnosti potrebné pre prácu príslušníka zboru, ktorý je ustanovený na výkon štátnej služby na funkcii pedagóg, sociálny pracovník a psychológ oddelenia výkonu väzby

a výkonu trestu odňatia slobody a v strediskách psychodiagnostickej a konzultačnej činnosti.

Vzdelávací proces realizuje určený tím lektorov inštitútu vzdelávania, v prípade potreby doplnený o externých lektorov.

Výcvik sa ukončuje záverečným overením vedomostí a zručností, ktoré sa vykoná spravidla formou prezentácie vybranej aktivity pred tréningovou skupinou v posledný týždeň výcviku. Overenie vedomostí a zručností frekventanta vykonajú formou supervízie lektori, ktorí výcvik vedú. Podmienkou zaradenia frekventanta na vykonanie záverečného overenia vedomostí a zručností je absolvovanie najmenej 90 % dĺžky trvania sociálno-psychologického výcviku I.

Posledný beh sociálno-psychologického výcviku I bol pred ročnou prestávkou realizovaný v druhej polovici roka 2022. V roku 2023 sa SPV I nerealizovalo. V danom období sa z dôvodu potrieb zboru pozornosť venovala najmä základnému odbornému vzdelávaniu a špecializovanému odbornému vzdelávaniu. Realizácia SPV I sa opäť reštartovala v roku 2024, kedy boli naplánované dva behy výcviku. Prvý beh, celkovo už dvadsiaty ôsmy, bol realizovaný v prvom polroku. Výcvik prebiehal v priestoroch Školiaceho strediska Zboru väzenskej a justičnej stráže Santovka pod vedením skúsených lektorov Ľubomíra Čornáka (lektor úseku lektorských činností Inštitútu vzdelávania Zboru väzenskej a justičnej stráže), Petry Majerčíkovej (sociálna pracovníčka ÚVTOS Hrnčiarovce nad Parnou), Radoslava Šolca (psychológ ÚVTOS Košice-Šaca) a Terézie Kozlíkovej (psychológ ÚVTOS Želiezovce). Výcvik

úspešne absolvovalo 29 frekventantov, ktorí sa vo svojej služobnej činnosti okrem iného budú venovať aj vzdelávaniu väznených osôb prostredníctvom vedenia špecializovaných resocializačných a výchovno-vzdelávacích programov. Nižšie uvádzame príklady spätných väzieb od frekventantov výcviku.

„Mne ako začínajúcej psychologičke v zbere dal sociálno-psychologický výcvik naozaj veľa. Som rada, že som mala možnosť zúčastniť sa tohto špecializačného vzdelávania už po roku pôsobenia v ZVJS, pretože aktivity, ktoré sme počas SPV realizovali formou zážitku, sú pre mňa inšpiratívne pri mojej budúcej práci v ústave. Aktivity je možné modifikovať, a tak ich prispôbiť odsúdeným, s ktorými budem čoskoro pracovať v skupinách. Čo sa týka teoretických zručností, získala som nové poznatky pri práci so skupinou, obnovila som si vedomosti o komunikácii, sociálnej percepcii a zároveň som od mojich služobne starších kolegov získala nové skúsenosti pri zaobchádzaní s odsúdenými. Počas štyroch turnusov som získala nové priateľstvá, kontakty, rozšírila som si svoje obzory a vypočula som si mnoho príbehov a zážitkov mojich kolegov nielen z pracovného prostredia, ale aj z ich životov.

SPV bol však aj o nás samých, verím, že každý z nás mal počas prežitých spoločných týždňov niekoľko chvíľ, kedy sa zamýšľal sám nad sebou, nad svojím životným príbehom, osobnosťou, vlastnosťami, a tým, prečo vlastne sme každý taký, aký sme.“

(Nikola Machovičová, ÚVTOS Banská Bystrica-Kráľová).

„Účasť na sociálno-psychologickom výcviku bola pre mňa veľmi obohacujúcou skúsenosťou. Na začiatku som mala isté

obavy, tie sa ale postupne rozplynuli vďaka príjemnej atmosfére, skvelým ľuďom v skupine a profesionálnemu prístupu lektorov.

Najviac ma zaujali interaktívne cvičenia a hranie rolí, ktoré mi pomohli lepšie pochopiť moje vlastné reakcie v rôznych situáciách. Zistila som, že mám tendenciu byť v niektorých situáciách príliš defenzívna, čo mi v minulosti bránilo v efektívnej komunikácii. Vďaka spätnej väzbe od ostatných účastníkov som získala cenné postrehy o tom, ako ma vnímajú ostatní.

Oceňujem, že som mala príležitosť vyskúšať si nové spôsoby komunikácie v bezpečnom prostredí. Naučila som sa lepšie počúvať druhých a vyjadrovať svoje pocity a emócie konštruktívnym spôsobom. Tieto zručnosti určite využijem v práci aj v osobnom živote.

Výcvik mi tiež pomohol lepšie porozumieť skupinovej dynamike a procesom, ktoré prebiehajú v tíme. Teraz sa cítim istejšia pri riešení konfliktov a viem, ako efektívnejšie spolupracovať s inými. Celkovo hodnotím výcvik veľmi pozitívne. Aj keď bol miestami náročný a intenzívny, odnášam si z neho veľa cenných poznatkov a zážitkov. Určite by som ho odporučila každému, kto chce pracovať na svojich sociálnych zručnostiach a osobnostnom raste.“

(Simona Hrišová, ÚVTOS Košice-Šaca).

„V priebehu sociálno-psychologického výcviku som prostredníctvom zážitkových aktivít mala možnosť vyskúšať si nielen rolu člena skupiny, ale aj rolu lektora. Verím, že táto skúsenosť bude pre mňa prínosom pre efektívnu prácu nielen so skupinou, ale aj s jednotlivcom.“

(Katarína Tomičová, ÚVV a ÚVTOS Prešov).

„Z účasti na sociálno-psychologickom výcviku som mal spočiatku obavy a sprevádzali ma pocity neistoty, no vďaka skvelému kolektívu kolegov a lektorov, ktorý sa v rámci skupiny vyformoval, atmosfére v skupine, ktorú títo ľudia a lektori vytvorili, som sa zrazu ocitol v príjemnom prostredí, ktoré mi otvorilo dvere k novým poznatkom a možnostiam ďalšieho osobnostného rozvoja. Počas SPV I nám boli zážitkovou formou sprostredkované komunikačné zručnosti ako predpoklad pre prácu s klientmi, prehodnotil som vlastné kompetencie potrebné pre prácu pedagóga, získal som nové zručnosti, ako zvládať záťažové situácie, ako pracovať v kolektíve a mnoho iného. Celý zoznam pozitívnych prínosov by bol na podstatne dlhšie písanie. Týmto by som chcel zároveň poďakovať za to, že som dostal možnosť zúčastniť sa tohto výcviku, poďakovať lektorom za ich profesionálny, ale zároveň príjemný a ľudský prístup, vyzdvihnúť príležitosť spoznať skvelých a úžasných kolegov zapálených pre poslanie, ktoré vykonávajú v takom náročnom a stresujúcom prostredí, a nakoniec vyjadriť želanie stretnúť sa so všetkými opäť a rozvíjať ďalej pozitívne väzby, ktoré sa medzi nami počas trvania výcviku vytvorili.“

(Peter Resek, ÚVTOS a ÚVV Ilava).

Ďalší beh sociálno-psychologického výcviku I je naplánovaný na druhú polovicu roka 2024.

Ľubomír Čornák, Inštitút vzdelávania ZVJS
Simona Homišáková, Košice-Šaca

VYTVÁRANIE PROFESIJNÝCH SIETÍ V ÚSTAVE NITRA

Nadväzovanie spolupráce v rámci penitenciárnej sociálnej práce realizovanej v podmienkach Zboru väzenskej a justičnej stráže a externými subjektmi poskytujúcimi sociálnu prácu by malo patriť už k štandardom profesie.

Vytváranie profesijných sietí, resp. sieťovanie (angl. networking), je v rámci odboru sociálna práca dôležitým prvkom podieľajúcim sa na pomoci sociálne odkázanému klientovi, ktorý sa uplatňuje nielen počas jeho samotného umiestnenia vo výkone väzby alebo vo výkone trestu odňatia slobody, ale i po jeho prepustení v rámci postpenitenciárnej sociálnej práce.

Budovanie sietí prispieva k vytváraniu príležitostí spoznávať a stretávať ľudí s obdobnými cieľmi, hodnotami a entuziazmom, čo nám v konečnom dô-

sledku pomáha vzájomne zdieľať informácie o aktuálnych poznatkoch z danej oblasti, hľadať nové zdroje pomoci, k podporovaniu vzťahov v danej profesii, rozširovaniu obzorov a vedomostí, a, samozrejme, k zhromažďovaniu informácií nápomocných pri výkone profesie.

Pri rozvoji profesie nie je dôležité iba vytváranie sietí, ale aj ich následné udržiavanie.

Na základe už predchádzajúceho nadviazania spolupráce medzi OZ Vagus a Ústavom na výkon väzby a Ústavom na výkon trestu odňatia slobody Nitra sme prijali pozvanie na spoločenskú udalosť, tzv. „Vagus párty“, ktorá sa konala dňa 19. septembra 2024 a v aktuálnom roku 2024 sa niesla v duchu osláv okrúhleho 10. výročia

otvorenia nízkoprahového denného centra „Domec“. Prostredníctvom „Domca“ je klientom OZ Vagus poskytované okrem základných životných potrieb, akými sú teplé jedlo, zdravotné ošetrovanie, hygiena (sprchovanie) a čisté oblečenie, tiež sociálne poradenstvo.

Aj vďaka takýmto neformálnym stretnutiam sa vytvárajú podmienky pre prehĺbvanie spolupráce a príležitosti pre nadviazanie novej spolupráce. Je v záujme každého zainteresovaného subjektu, príp. odborného pracovníka, aby sa v priebehu

svojej pracovnej činnosti angažoval vo vytváraní a udržiavaní sietí, nakoľko táto činnosť je nápomocná okrem cieľovej skupiny klientov aj im samotným v rámci rozvoja vlastných profesionálnych zručností.

S pozvaním na oslavu sa spája aj zvyk obdarovania hostiteľa darom. V našom prípade sme sa rozhodli obdarovať hostiteľa obrazom. Za zmienku stojí fakt, že grafický návrh obrazu bol realizovaný softvérovým nástrojom využívajúcim umelú inteligencia (ChatGPT) a následne bol tento na plátne zhmotnený umelecky nadaným odsúdeným umiestneným v ústave Nitra (iba pre zaujímavosť, obrazu venoval 33 hodín zo svojho voľného času). Grafika bola navrhnutá tak, aby odzrkadľovala poslanie a hodnoty nielen OZ Vagus, ale aj samotného „Domca“.

Spoločenská udalosť sa niesla v uvoľnenom a priateľskom duchu, pričom rozhovory prebiehali v pracovnej aj osobnej rovine ako so starými, tak i s novými tvármi.

Celkový dojem z takto udržiavanej spolupráce je obojstranne kladne hodnotený a prínosný a aj preto sa tešíme na ďalšie stretnutia.

Tomáš Banás, Nitra

ZLEPŠENÉ ŠTANDARDY VO VÝKONE VÄZBY HODNÉ VYSPELEJ SPOLOČNOSTI?

Kriminálne správanie môžeme potrestať, a tak zabrániť jeho ďalšiemu šíreniu; výsledkom je častokrát väzenie. Účelom väzenia je potrestanie páchatela, naplnenie efektu odstrašenia a v neposlednom rade ochrana spoločnosti. Vzhľadom na to, že väznice spĺňajú svoj účel a majú svoje miesto v spoločnosti, nie je možné sa ich zbaviť, iba ich reformovať.

Vysloveniu právoplatného odsudzujúceho rozsudku súdom

o vine obvineného častokrát predchádza väzba. Obvinený vo väzbe je de iure nevinnou osobou a vzhľadom na to, že väzba je závažným zásahom do práv obvineného a do jeho osobnej slobody, je namieste vytvárať a realizovať humánne podmienky, snahou ktorých je náprava, rehabilitácia väznených osôb, bez zhoršenia telesného a duševného zdravia a narušenia sociálnych väzieb s najbližším sociálnym prostredím. Prioritným by malo byť trvanie väzby, a to na nevyhnutný čas tak, aby sa ideály spojené s funkciou väzenia nerozchádzali so správne stanovenými cieľmi a ich účinkami.

Reformácia výkonu väzby v modernej spoločnosti zahŕňa rôzne aspekty, ktoré majú za cieľ zabezpečiť humánne a spravodlivé zaobchádzanie s väzňami, ako aj podporu ich resocializácie. Aktuálne nastavené štandardy, už zapracované v novele zákona o výkone väzby, sa pomalými krokmi približujú vyspelým moderným krajinám. Aj keď sú subjektívne názory na potrebu zľudšťovania podmienok vo väzení výrazne odlišné – na jednej strane u skupiny, ktorých sa väzenie bytostne dotýka, t. j. väznené osoby a ich rodinní príslušníci a na strane druhej ostatná verejnosť.

Aktuálne, už zapracované zmeny súvisiace s právami obvinených osôb spočívajú v zlepšení podmienok ubyto-

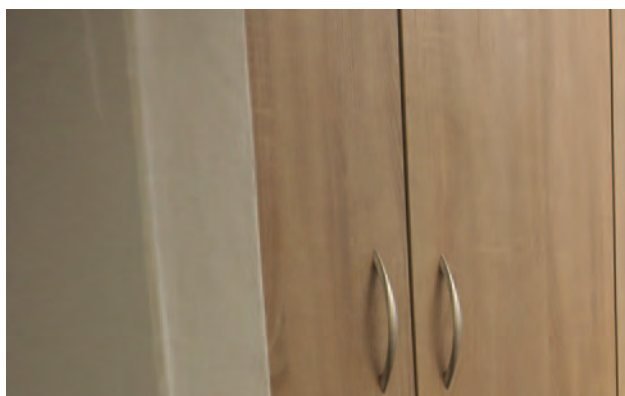

vania, a to zabezpečením dostatku priestoru, svetla a vzduchu, úpravou ubytovacej plochy, možnosťou predĺženia času účasti na vychádzke a vytváraním podmienok umožňujúcich osemhodinový pobyt obvineného mimo cely zmysluplnými aktivitami a zahladením uloženého mimo cely disciplinárneho trestu po uplynutí výrazne kratšieho obdobia od právoplatne uloženého disciplinárneho trestu. Osobitný dôraz sa naďalej kladie na vytváranie vhodných podmienok k posilňovaniu pozitívnych so-

ciálnych väzieb najmä prostredníctvom zvyšovania dostupnosti rôznych inovatívnych a rozširujúcich foriem kontaktu väznených osôb s rodinou. Kľúčovou je aj zmena povolenia telefonovania a návštev zo strany orgánu činného v trestnom konaní pri kolúznej väzbe.

Objektívne je nevyhnuté uvítať akúkoľvek snahu o zlepšenie podmienok výkonu väzby väznených osôb, avšak aktuálne nastavené štandardy sú naďalej nedostatočné, a preto je na humanizácii podmienok nutné naďalej pracovať, a tak sa priblížiť vyspelým krajinám. Niektoré kľúčové princípy a opatrenia by sa mali týkať rozširovania ponuky vzdelávacích, pracovných a terapeutických programov, ktoré podporujú resocializáciu a znižujú riziko recidívy. Vzdelávanie pomáha väzňom získať nové zručnosti a zlepšiť svoje šance na integráciu do spoločnosti po prepustení. S uvedeným úzko súvisí dostatok väzenského per-

sonálu, ktorému je nevyhnutné zabezpečiť neustále vzdelávanie v oblastiach, akými sú ľudské práva, konfliktová mediácia a rehabilitácia väzňov. Kvalifikovaný a neustále vzdelávaný personál je základom efektívneho a humanného väzenského systému. V neposlednom rade podporovať alternatívy k tradičnej väzbe, ako sú napríklad domáce väzenie, monitorovanie elektronickými zariadeniami alebo komunitné služby, ktoré môžu byť menej deštruktívne a viac prínosné pre spoločnosť.

Zlepšené štandardy vo výkone väzby môžu výrazne prispieť k vytvoreniu humannejšieho a efektívnejšieho väzenského systému, ktorý bude podporovať resocializáciu väzňov a znižovať riziko recidívy, čím bude prospešný pre celú spoločnosť.

Pavla Trebulová, Ilava

MODELOVANIE Z PAPIERA ZA MÚRMI VÄZNICE

Papierové modelárstvo je kreatívna aktivita, ktorá si získava obľubu u ľudí rôzneho veku a vzdelania. Papierové modely majú niekoľko úrovní náročnosti od jednoduchých škatuliek, tzv. miniboxov, až po náročné diela s niekoľkými stovkami dielov. Vystrihovačky, z ktorých sa dá zhotoviť model, sa dajú kúpiť v špecializovaných predajniach a e-shopoch, alebo sú voľne dostupné na internete. Potom nasleduje vystrihovanie a iné činnosti podľa návodu. Skúsenejší modelári uvidia techniky ako ohýbanie, ryhovanie a vyrezávanie dielov

či retušovanie. Aj keď sa dnes v modelárstve objavujú nové technológie ako 3D tlač, veríme, že nezanikne ani papierové modelárstvo ako voľnočasová aktivita.

V Ústave na výkon väzby a Ústave na výkon trestu odňatia slobody Bratislava sa našli tiež ľudia, ktorí dokázali myslieť kreatívne a vytvorili jednoduché a aj zložité trojrozmerné diela. Modely sa vyrábali z dostupných materiálov. A to z papiera alebo kartónu a použili len základné nástroje ako nožnice, lepidlo, farby a plán modelu. Okrem toho si papierové modelárstvo vyžaduje trpezlivosť, presnosť a kreativitu, ktoré sú základom pre úspešné dokončenie projektu. Je jednoduché na učenie a výsledok je nielen krásny a realistický model, ale aj zvýšenie koncentrácie, zlepšenie manuálnej zručnosti a tiež trpezlivosti. S papierovými modelmi sa dá pracovať v ktoromkoľvek ročnom období v interiéri.

Priekopníkom je odsúdený, ktorý začal s touto kreatívnou aktivitou, aby si podľa vlastných slov skrátil a spríjemnil čas v oddiele so stredným stupňom stráženia. „Je to zábava.“

Všetko sa to začalo zapojením sa odsúdených do individuálnej záujmovej činnosti v rámci zmysluplného trávenia voľného času. Ako prvý bol hotový trojrozmerný model miniatúry cely č. 1 a neskôr vznikla prepracovanejšia trojrozmerná mi-

niatúra cely č. 2. Materiál na tvorbu poskytol o d s ú d e n ý m ústav Bratislava. Odsúdení vytvorili hodnovernú kópiu cely štandardného režimu ústavu Bratislava. Dovolíme si tvrdiť, že sa s modelmi vyhrali naozaj do detailov. Nechýba ustlaná posteľ, skrinka na osobné veci, prezuvky pri posteli, televízny

prijímač, celový telefón, ale aj vedro pod umývadlom a dokonca chlieb s nátierkou.

Po úspechu modelov sa rozhodli v individuálnej záujmovej činnosti pokračovať. Počas neuveriteľných troch mesiacov vytvorili model oddielu, v ktorom sú ubytovaní. Základnou myšlienkou tohto projektu bola recyklácia odpadu a tvoriť z neho. A tak s použitím 90 % odpadových materiálov a ich následnou recykláciou vznikol model oddielu – 14 ciel, jedna kultúrna miestnosť, jedna športová miestnosť a chodba. Modely sú súčasťou stálej výstavy v ústave Bratislava, ktorá sa nachádza pri bufete pre obvinených a odsúdených. Svojím dielom chceli

odovzdať všetkým odkaz: „Byť zodpovedne ohľaduplnejší k prírode a životu.“

Potom 12 mesiacov pracovali na miniatúre ústavu Bratislava, ktorá sa stala vernou kópiou celého Justičného paláca – ako budovy súdu, tak aj budovy samotného ústavu Bratislava. Na miniatúre nepracoval sám, pomáhali mu spolubývajúci z oddielu, úplní začiatčníci, ktorí ešte s modelárstvom nemali žiadne skúsenosti a pri tvorbe využívali nielen materiál dodaný v rámci individuálnej záujmovej činnosti, ale aj rôzne druhy odpadového materiálu, ako napríklad rôzne papiere, kartóny, drôtky, kúsky armovacej sieťky, nite a iné.

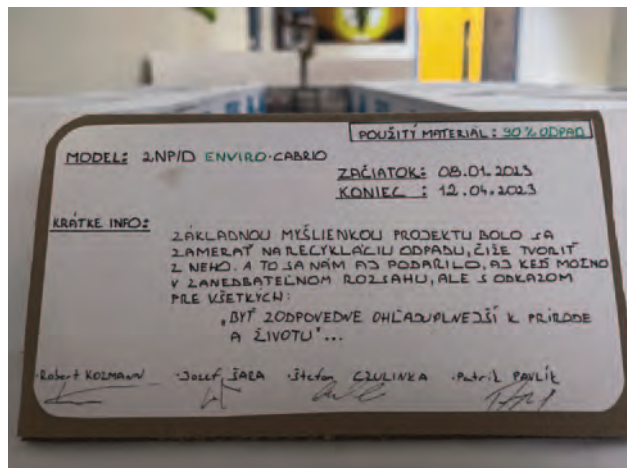
Inšpirácia v modelárstve nadchla aj troch obvinených, ktorí sa nenechali zahanbiť a v oddiele so zmierneným režimom dokázali svoju kreativitu zhmotniť do modelu formule v životnej veľkosti vytvorenej len z papiera, kartónu, lepidla a farieb. Nápad na výrobu formule vznikol aj za spolupráce ich samostatného referenta režimu, ktorý je fanúšikom tohto motorsportu a obvinení sa mu za jeho prácu chceli takouto formou odvdčať. Výsledkom tejto tvorivej činnosti nemalo byť len zveladenie a estetická úprava priestorov ústavu, ale aj odkaz na recykláciu a efektívne nakladanie s odpadom. Na samom začiatku bol len nezvyčajný nápad, ale ako sa vyjadrili konštruktéri: „Dupli sme na nudu na plný plyn a chceli sme ukázať aj ostatným, že čas sa dá tráviť aj zmysluplne.“ Podľa ich vlastných slov s prácou ešte neskončili a do budúcnosti majú kopy ďalších nápadov, ktoré by chceli zrealizovať.

Teší nás, že sa nájdú odsúdení, ktorí sa dobrovoľne zapájajú do individuálnej záujmovej činnosti a využívajú svoj talent na tvorenie. Ich diela, či už ide o modely alebo obrazy, skrášľujú priestory chodieb ústavu Bratislava. Tieto a podobné činnosti pozitívne vplývajú na okoloidúcich, ale aj na samotných tvorcov. Odstraňujú sa negatívne emócie a nežiaduce vplyvy prirozizácie.

Na záver si dovoľíme tvrdiť, že po vzhliadnutí fotografií naozaj nebudete veriť svojim očiam a možno si budete kľásť otázku: „Je toto naozaj model?“

Text: Katarína Bednárová

Foto: Patrik Ďuriš, Zuzana Hetényi Bratislava

OPUSTENIE VÄZNICE

V ILAVE

(ZA MÚRMI VÄZNICE PO 30 ROKOCH)

V priebehu posledných rokov sa v rámci humanizácie väznenstva venuje osobitná pozornosť aj zaobchádzaniu s odsúdenými na doživotie a podmienkam výkonu ich trestu odňatia slobody. Súčasné možnosti týchto odsúdených sa so stavom, kedy sa tento inštitút na území Slovenskej republiky začínal realizovať, nedajú porovnať. V ilavskom ústave majú odsúdení v oddiele doživotných trestov možnosť dvoch hodinových vychádzok denne. V závislosti od diferenciačnej podskupiny sa tiež zúčastňujú kultúrno-osvetových aktivít, chovajú rybičky, papagáje, varia si. Najnovšie sa z poriadku výkonu trestu odstránila minimálna päťročná lehota na preradenie odsúdeného z diferenciačnej podskupiny D1 do D2. Bohužiaľ, odsúdených na doživotie pribúda. No ich výkon trestu už prebieha v iných podmienkach ako v tých, na ktoré si zaspomínal

najstarší odsúdený na takýto trest odňatia slobody na Slovensku.

V júni a septembri minulého roku dostal doživotne odsúdený za niekoľkonásobnú vraždu možnosť na krátky čas opustiť brány ilavskej väznice. Poprechádzať sa po parku, pozrieť sa do múzea, vybaviť občiansky preukaz. Stretnúť sa s rodinou, ktorá mu je nápomocná počas výkonu trestu. Štefan Mlynarovič bol v tom čase zaradený do výstupného oddielu a pripravoval sa na plynulý prechod do občianskeho života, keďže mal možnosť požiadať o podmieňané prepustenie. Naposledy bol na slobode v roku 1992. V rokoch 1959 až 1991 bol vo výkone trestu s krátkymi prestávkami spolu 30 rokov. Počítate dobre, z 83 rokov života má „odsedených“ 62.

Nás z profesijného hľadiska zaujímalo, ako vníma svet za múrmi väznice ten, ktorý sa von dostane po tridsiatich rokoch. Človek, ktorý začínal svoju púť po väzniciach ešte za totalitného komunistického režimu, vo väzení prežil jeho pád, zažil väzenskú vzburu v divokých deväťdesiatych rokoch, aj súčasné moderné trendy v slovenskom väzenstve. Prinášame vám pohľad odsúdeného na jeho vlastný život popretkávaný opisom väzenských podmienok počas viac ako 60 rokov výkonu trestu odňatia slobody.

Ako dlho ste vo výkone trestu odňatia slobody?

„V tomto treste od roku 1992, teda ešte od Československa. Budem mať 83 rokov. Prvýkrát som bol zavretý v roku 1959, ešte ako mladistvý. Prepustili ma v marci 1960. Pochádzam z Bratislavy, už od 13 rokov som rád chodil s partiou trampovať, na čundre. V roku 1956 som opustil školu a išiel som pracovať k otcovi do Kožatexu. Aj tak som bol ale stále bez peňazí, bolo po vojne a bola veľká chudoba, oblečený som chcel byť, keď som začal chodiť za dievčatami... Tak som začal kradnúť. Čo som potreboval, som si ukradol. Kradli sme ako partia, ale keďže ja som už bol zavretý, zviezlo sa to tak, že ja som bol iniciátor. Tak ma zase zavreli na 3,5 roka. Bol som v Jáchymove, keď Jáchymov skončil, tak na Boroch. Keď ma prepustili, išiel som v 1964 na vojnu do Trebišova. Potom ma preložili ku Prahe, do Bohosudova na nemeckých hraniciach, kde som slúžil ako pétépák. Tam sme ako vojaci pracovali na stavbe. No a to som bol ako čert, predtým stále zavretý, a teraz som mohol chodiť na vychádzky... každú chvíľu sme sa bili. Ešte s jedným kamarátom sme v lete od jednotky z kasárni utiekli na päť dní, tak sme potom dostali desať mesiacov za nedovolené opustenie, pustili ma v 1965. Odsedel som to na Pankráci, pracovali sme na stavbe na Spořilove. Keď ma v máji prepustili, išiel som domov do Bratislavy, na Vydricu. Bolo leto, hneď som spakoval stan a išli sme na čundre. Živili sme sa na nich krádežami, takže hneď, ako som sa vrátil, dostal som dva roky. To už som sedel tu, v Ilave. Vyrábali sme riadidlá na motorky pre Považské strojárne. Dnes tam stojí budova, kam chodíme na náv-

števy, za tým je budova pošty. Nad tým bola Tesla, kde sa vyrábali súčiastky do televízorov. Počas toho sa mi v 1966 narodil syn. V 1967 ma pustili a v Pezinku som sa zoznámil s Boženou, zostali sme tam spolu žiť. Mal som dobré dievča, len sme nemali peniaze. Pracoval som najskôr v Bratislave, v divadle na Novej scéne, v Pezinku som ale zostal bez práce a ona tiež nepracovala. Keď sme sa 19. augusta peši vracali z čundrov z Tattier, videli sme, ako prichádzajú ruské tanky. Keď sme dorazili do Grantky v Bratislave, kde sme sa všetci flákači stretávali, počuli sme, že hranice sú otvorené a púšťajú len na občiansky preukaz. Ani sme nešli do Pezinka, rozhodli sme sa emigrovať a 22. augusta sme peši prešli do Rakúska. Bol to neuveriteľný pocit šťastia, že sme vonku. U kohosi sme zrovna prespávali, keď mi Božena povedala: „Džony“, lebo to bola moja prezývka, „ani som sa s mamou nerozlúčila, ja sa chcem vrátiť.“ Najskôr som jej hovoril, aby to už nechala tak, že zostaneme tu. Ale ona sa chcela vrátiť. Dcéрку, čo som mal z prvého vzťahu, sme nechali u rodiny v Rakúsku a 23. augusta sme prešli naspäť do Československa. Navštívili sme teda Boženinu mamu, ale druhýkrát nás už von nepustili. Hranice boli otvorené len tri dni, stihlo emigrovať veľa ľudí, len nám sa to už nepodarilo. Celý život som túžil dostať sa odtiaľto preč, do Rakúska, neviete si predstaviť, ako som sa cítil. Za chvíľu som bol naspäť v base v Leopoldove na dva roky. Prepustili ma v 1970, vykradli sme obchod a spôsobili škodu za 20 tisíc, za čo som dostal 4,5 roka, znova v Leopoldove. V 1975 som sa dostal von na štyri mesiace, prichytil som Boženu s iným chlapom, preplo mi v hlave, tak som ju zabil a dostal som 25 rokov. Z toho som dostal v rámci trestu dva roky súdnej izolácie. To ste stratili občianske práva, boli sme traja ľudia v malej izbičke, nemohli ste mať návštevy, kontakt s inými odsúdenými, jednoducho s nikým. Nemali ste ani vychádzky. Po dvoch rokoch sa to postupne zlepšilo, v Leopoldove som strihal odsúdených, aj veliteľov. Bol som tam až do vzbury. Tá bola pre nás, čo sme nestáli o nepríjemnosti, veľmi zlá. Vzbúrenci sa vlámali do ošetrovne, aby sa dostali k práškom, z kuchyne zobrali mäso a opekali ho vonku, bili sa a účty si vyrovnávali, navzájom sa okrádali. Správali sa ako divé stádo. Ostatní sme sa od nich izolovali. Po vzbure nás rozvážali do iných ústavov, v Želiezovciach som robil v prasacom chlieve, bol som tam asi do 1991. To som sa už z prerušenia trestu dal dokopy s Irenou, bola to sestrina kamarátka a predávala na Obchodnej, poznali sme sa od mlada, rozumeli sme si. S krížami musela ísť do nemocnice, a ja som zostal sám. Po tých rokoch, zase sám, pil som, prášky som jedol. Takže keď sme boli traja chlapi v tom byte v Lamači, s tou Aničkou, pili sme, ráno sme sa prebrali, Anička bola mŕtva a ja si z tej noci nič nepamätám. Nevie, čo sa tam stalo, tí, čo tam boli a neskôr svedčili na súdoch, postupne poumierali, a zostalo to na mne. Potom, keď našli to mŕtve dievčatko v mojom byte, preukázalo sa, že keď ona ešte žila, ja som bol už zavretý. Nevie, ako sa tam dostala. Keď som potom sám o sebe videl v televízii, čo tam hovorili, veľmi ma to hnevalo, ale nemohol som s tým nič robiť. Tak či tak som dostal doživotie. Väčšinu života som prežil v kriminále, nemôžem sa vyhovárať na dobu, ani nič iné, bol som taký, aký som bol.“

Ako prebiehal výkon trestu vtedy?

„Bola väčšia disciplína, keď ste prišli do kancelárie, museli ste sa vojensky zahlásiť menom a číslom. Kedysi existovali korekcie, s vyvádzaním alebo bez vyvádžania, ješť ste tam dostali každý tretí deň. Aj tá súdna izolácia, čo som zažil, bola velice zlá. Bola aj korupcia medzi veliteľmi, dnes to neexistuje. Ale vždy to bolo o charakteroch. Nikdy som nevidel, aby niekto rozdrvil tabletku a vyšňupal ju. Uživali sa Alnagony, volali to ky-

Počas opustenia ústavu - múzeum v Ilave.

seláče. Alebo Dinyly. Častejšie sa dal zohnať alkohol. Nebolo ale toľko špinavosti a zákernosti medzi odsúdenými. Vybavili sme si to férovkami, bitky boli bežné, ale bol väčší rešpekt. Ľudia sa museli prispôbiť, zanechať maniere a starať sa sami o seba, nie do druhých, inak sme si to vybavili medzi sebou. Dnes príde Céčkar na výstupný oddiel a o chvíľu sa pridá k provokatérom. Voľakedy sa mi sedelo ľahšie. Možno preto, že som bol mladší, ale velitelia sú dnes lepší.“

Aké sú podmienky z vášho pohľadu dnes?

„Je dobré, že sa podmienky pre odsúdených zlepšili. Je to neporovnateľné s tým, čo bolo kedysi, dnešní odsúdení si to nedokážu ani predstaviť. Ale myslím si, že velitelia by mali byť prísnejší, dôslednejší. Rešpekt musí byť, ani prílišná voľnosť nie je dobrá. Kedysi by ste na chodbe počuli aj klinec padnúť, tak bolo ticho.“

Ako vnímate roky života strávené vo väzení? Myslíte, že vám to aj niečo dalo?

„Určite áno. Viete, ja som sa nikdy nevedel zmestiť do kože. Až tu, s pribúdajúcim vekom som zmúdreľ. Nemám a nechcem sa na nič vyhovárať, môže mi to už len byť ľúto. Viete, ten trest, tie roky strávené tu so sebou samým, to je ten najväčší trest. Väčší, ako čokoľvek iné. Ale už som so všetkým zmierený.“

Nedávno ste mali možnosť počas opustenia ústavu vidieť svet vonku. Ako veľmi sa zmenil? Ako ste sa vonku cítili?

„Najväčší stres bol pre mňa, keď mi dávali monitorovací náramok. Roztriasli sa mi nohy, všetko sa so mnou točilo. Strašne som sa bál. Ale ten pocit vonku, taký som zažil len keď som emigroval. Bolo to niečo neopísateľne krásne. Prechádzať sa po uliciach, vidieť ľudí, sadnúť si na lavičku v parku na slniečku... Nikdy na to nezabudnem, tie obrazy už budem mať pred očami do konca života. Mal som veľký strach z toho, čo bude, veď svet sa úplne zmenil. Tu vo vnútri som už navyknutý. Ale keď už som bol vonku, všetko to zo mňa opadlo.“

Neviem, či sa ešte niekedy dostanem von. Tu vnútri som si zvykol a nerobím si zbytočné nádeje. Som pripravený dožiť v base. Zážitky, ktoré mám teraz zvonku, mi už nikto nezoberie, budú ma stále sprevádzať a som za ne vďačný. Ale rád by som ešte niekedy dostal príležitosť ukázať, že som človekom.“

S odsúdeným sa rozprával Jozef Letko, Ilava

UHORSKO A VÝVOJ VÄZENSKÝCH SYSTÉMOV VO SVETE

Týmto príspevkom by sme radi nadviazali na príspevok „Predchodcovia moderných väzníc v Uhorsku“ publikovaný v predchádzajúcom čísle časopisu Slovenské väzenstvo, ktorý bol rovnako spracovaný na základe výnimočného diela „A magyar polgári börtönügy kezdetei“ od maďarského autora a univerzitného pedagóga Mezey Barnu preloženého do slovenského jazyka doc. JUDr. Erikom Štenpienom, PhD.

Prvý pokus o zmodernizovanie väzenskej správy v Uhorsku nepochádzal z prostredia štátneho aparátu, ale bol dôsledkom aktivity Hnutia za zmenu väzenských pomerov, ktoré túto problematiku prenieslo do prostredia politických debát. V boji

boli skôr politici (Jozef Eötvös, Móric Lukács, Bartolomej Szemere a ďalší). Ich neutíchajúca snaha priniesla spopularizovanie problematiky, rozšírenie ideálov západnej Európy a severnej Ameriky a predpoklady na vypracovanie novej väzenskej terminológie. Najväčším úspechom týchto snáh bol Návrh väzenskej správy z roku 1843, ktorý mal ohlas v celej Európe. Jeho podstatou bol plán na reformu väzenstva podľa aktuálne najmodernejších myšlienok, ktorý nemal byť ničím limitovaný, len vôľou a predstavivosťou jeho tvorcov. Mala to byť príprava na očistu a prebudovanie systému s využitím modernej humanity. Autorský duch tvorcov bol vedený logikou a duchom racionizmu, preto výsledné dielo majúce

formu právneho predpisu bolo mimoriadne kvalitnou teoretickou prácou, ktoré však nebolo nikdy uzákonené. No na druhej strane toto dielo výrazne ovplyvnilo neskoršie uhorské trestnoprávne zákonodarstvo. Čo nebolo možné uzákoniť na celoštátnej úrovni, to sa vlastnými silami pokúsili zrealizovať niektoré župy. Počas rôznych tanečných zábav či dobročinných akcií sa sporadicky vykonávali finančné zbierky na výstavbu nových väzníc a z týchto prostriedkov sa podarilo postaviť zariadenia, ktoré slúžia dodnes ako ústavy na výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody. Revolučné roky 1848/1849 a následné dôsledky uhorskej porážky však zastavili tieto lokálne pokusy, čo spôsobilo stav, kedy Uhorsko v druhej polovici 19. storočia nemalo žiaden ústredný ústav na výkon trestu odňatia slobody a rovnako sa temer nikde neuplatňovali moderné zásady výkonu trestu. Teda feudálne pravidlá ostávali stále v platnosti.

Za novovek trestného práva v modernom svete sa považovala učebnica Kriminalgesetzbuch od nemeckého autora Anselma Feuerbacha z roku 1813, v ktorej už boli definované ciele trestov sformulované právnou filozofiou. Vyjadrenie cieľov trestov a diskusia o nich mala zásadný vplyv na vývoj väzenskej správy. Všeobecná koncepcia výkonu odstrašujúcich útrpných trestov sa začala posúvať smerom k definícii generálnej prevencie a zásade nápravy,

ktorá však na počiatku vystupovala na okraji záujmu trestného práva. Počiatková fáza osvietenstva sa sústreďovala najmä na zákonosť trestu oproti feudálnej svojvôli. V ďalšom období osvietenstvi začali formulovať ciele trestu a ako najvýznamnejšieho z nich uvádzame najmä Beccariu, ktorý napísal: „Účelom trestu nemôže byť nič iné, ako zabrániť páchatelovi, aby spô-

Socha Jozefa Eötvösa v Budapešti.

proti feudálnym pomerom v krajine bola kritika žálárnej praxe chrbtovou kosťou tohto snaženia. Išlo aj o istý romantizujúci rozmer danej doby, ktorá chcela chrániť obyvateľov tmavých, zatuchnutých a nezdravých dier a pivníc, v postoji proti štátnej moci. Samotné hnutie nebolo v samotnom jadre ani tak odbornou, ako politickou organizáciou, keďže jej predstaviteľmi

Podobizeň Dom Jean Mabillon, OSB.

soboval svojim spoluobčanom nové škody, ako aj to, aby zabránil iným v páchaní podobných skutkov.“ Zároveň uviedol zásady trestania, ktoré sa dodnes považujú za klasické (trest sa môže uložiť len podľa zákona, ak ten istý zákon rozhodne o trestnosti konania páchatelia, pomernosť závažnosti trestného

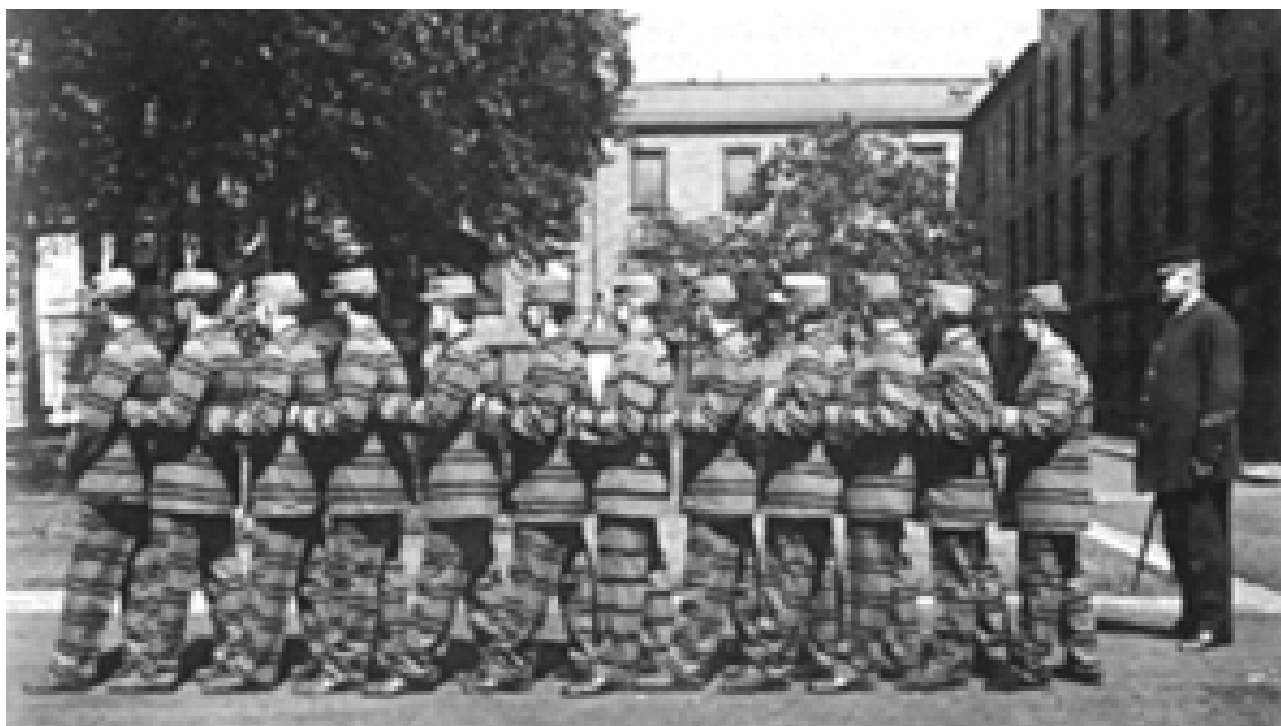

Portrét Benjaminu Franklinu.

činu a uloženého trestu). Vznikli teórie generálnej a špeciálnej prevencie. Jeremy Bentham vychádzal z toho, že cieľom trestu je dosiahnutie všeobecného dobra a zabezpečenie šťastia ľudí. Spoločenský účel trestu mal spočívať v tom, že len prostredníctvom neho je možné úspešne bojovať s trestnými činmi. Štát potrebuje tresty preto, lebo len štát môže prostredníctvom nich bojovať s trestnými činmi a v štáte nie je priestor na súkromnú odvetu.

V západnom svete sa v 19. storočí objavujú prvé modely väzenských zariadení, do ktorých sa pretavili aj cirkevné skúsenosti vychádzajúce z Mabillonových teoretických prác. Tento autor už v 17. storočí navrhoval reformu temer zhodnú s myšlienkou samoväzby a celý na spôsob kartuziánov, kde by bola možnosť pracovať. Prepojenie týchto cieľ na malé záhrady s možnosťou prístupu k čerstvému vzduchu. Možnosť väzňov oddelene navštevovať sväté omše, chudobnejšia strava a pôst častejšie. Riaditeľ alebo ním poverená osoba by mal raz za čas navštíviť trestancov, tam ich utešiť a posilniť. Ďalším silným náboženským vplyvom na vývoj moderného väznenstva bola cirkev kvakerov, ktorí mali bohaté skúsenosti s temnými väznicami Anglicka v čase ich prenasledovania. Boli pre svoje utrpenie odporcami tvrdých trestov. Ich koncepcia „vnútorného osvietenia“ stála za tým, že pripisovali veľký význam presviedčaniu, prevýchove a opatrovaniu. Pod vedením Jacka Gurneyho časť kvakerov dala svoj život a sily výchove a neuznávali náboženské formality a trestný systém. Venovali sa najmä chudobným a odsúdeným. Dňa 7. februára 1777 založili prvú spoločnosť na opatrovanie väzňov v USA. Na jej činnosti sa podieľali aj viaceré významné osobnosti krajiny, ako bol Benjamin Franklin a iní, ktorí vypracovali návrhy reformy väzenského systému a výchovy väzňov v duchu sebareflexie a v úplnej samote. Na základe tejto koncepcie bolo v roku 1790 vo Filadelfii otvorené nové krídlo väznice so 16 celami, kde boli umiestňovaní páchatelia najzávažnejších skutkov, ktorí tam zotrvali prvú štvrtinu svojho trestu. Tento postup ukazoval po čase svoje pozitíva, a tak sa v rokoch 1818 a 1821 pristúpilo k výstavbe ďalších väzníc so samotkami. Pittsburgh a Filadelfia tak priniesli do praxe tzv. teóriu samoväzby formovanú najnovšími vedeckými a odbornými praktickými poznatkami. Preto sa tento systém nazýva tiež pennsylvánsky alebo filadelfský a vychádzal najmä z kritiky feudálnych pomerov. Došlo k sformovaniu požiadaviek ľudskosti, humanizácie podmienok dozoru, zabezpečeniu zdravotnej starostlivosti, rušeniu carcerov a minimalizovaniu vzájomného kontaktu. Práve odlišné názory na spoločenský kontakt odsúdených osôb podnietili vznik auburnského režimu, ktorý na rozdiel od striktného bezkontaktného filadelfského systému umožňoval vzájomný kontakt väzňov, a to silne obmedzený a len počas dňa. Väzni boli oddelení do skupín podľa ich doterajšieho života, výmeru trestu a pohlavia. Tieto koncepcie a pozitívne skúsenosti z nich sa postupne ujímali v Anglicku a Írsku (najmä Írsky stupňový systém vypracovaný Walterom Croftonom, ktorý sa už v roku 1866 objavuje v odbornej literatúre ako často používaný väzenský systém). V kontexte týchto nadnárodných a úspešných koncepcií prebieha druhý veľký pokus o zreformovanie uhorského väzenského systému, ktorého iniciátori sa mali čím inšpirovať. Systém prísnej samoväzby sa však postupne javil nielen ako veľmi nákladný. Prejavovalo sa to aj v tom, že najprv bola útecha väzňom poskytovaná Bibliou v celách, neskôr bolo umožnené spoločné vzdelávanie a náboženská príprava, kde bol však kontakt znemožnený umiestnením väzňov v búdkach. Ak vedenie ústavu nebolo schopné búdky postaviť, tieto sa nahradzovali čiernymi maskami s otvormi pre oči, na zabezpečenie anonymity. Masky sa neskôr používali aj pri spoločných prechádzkach väzňov. No

Elam Lynds v spolupráci s Johnom D. Crayom vyvinul revolučný systém prepravy odsúdených vo väznici Auburn (USA) tzv. Lockstep. Väzni pochodovali unisono a objali ruky odsúdenému pred sebou. Väzni sa museli pozerat' na jednu stranu a nesmeli sa pozerat' na dozorcov alebo iných väzňov. Odev vo väznici bol sivastý materiál s vodorovnými pruhmi – zdroj Wikipédia.

voči úplnej izolácii sa objavili aj odborné názory, ktoré uvádzali, že prísne oddelenie väzňov vedie k narušeniu duševného zdravia, väčšiemu počtu samovrážd, zníženiu možnosti resocializácie páchatel'a, neefektívnosti samostatnej práce a v neposlednom rade veľkej nákladnosti takéhoto systému väznenia. Oskar Szóllósy hodnotil väzenský systém kvakerov ako bezcitný a vedúci často k rozpadu osobnosti väzňov. Výhodou však určite bola eliminácia škodlivých vplyvov, ako bol vznik väzenských bánd, možnosť diferencovaného prístupu k väzňom, intenzívnejšie vnímanie trestu väznenou osobou, účinnejšie vzdelávanie a náboženská prevýchova. Na základe všetkých týchto skúseností vznikol systém oddelenia, ktorého cieľom už nebola úplná, ale len čiastočná izolácia väzňov. Došlo k uvoľneniu hlavne kontaktu medzi väzňami a väzenským personálom, ktorý mal za povinnosť častejšiu návštevu väzňov. Bola zavedená myšlienka pravidelnej práce väzňov a maximálnej doby (napr. v Belgicku to bolo až 10 rokov), ktorú môže väzeň stráviť na samotke. Tento systém bol prijatý v Anglicku, Holandsku, Francúzsku, Švédsku, Nórsku a podobné myšlienky boli zapracované aj v Uhorsku do vyššie uvedeného Návrhu väzenskej správy z roku 1843. V zásade išlo v 19. storočí o súperenie pennsylvánskeho a auburnského systému. V roku 1846 bola na väzenskom kongrese odborníkov vo Frankfurte samoväzba prijímaná s nadšením aj pre dlhodobé tresty do momentu, kým sa neobjavil nový stupňovitý systém, ktorého vyhliadky na úspech boli na základe praktických skúseností oveľa väčšie. Systém mlčania však v Uhorsku nemal veľa prívržencov a verejná diskusia nepreukázala, že by to malo v tunajších pomeroch zmysel. Ďalším európskym pokusom o účinnú zmenu osobnosti páchatel'a bol tzv. Mnichovský systém miestneho riaditeľa Obermaiera z roku 1835, ktorý bol postavený na maximálnom využívaní spoločnej väzby a posilňovaní disciplíny. Mlčanie bolo odvrhnuté, avšak bola zavedená povinnosť väzňov podávať hlásenie o správaní sa spoluväzňov a korbáč bol nahradený stálou a intenzívnou prítomnosťou väzenského personálu, čo si už vyžadovalo isté kvalifikačné pred-

poklady pre osoby pracujúce v tomto systéme. Vznikli v ňom dve skupiny takýchto ústavov, v ťažšej boli osoby odsúdené na viac ako jeden rok a v ľahšej s trestom kratším ako jeden rok. Inou cestou sa vydal tzv. Ženevský systém z roku 1843, ktorý delil väzňov na štyri skupiny. V prvej boli osoby odsúdené na trest odňatia slobody zostrenými prácami a recidivisti, v druhej skupine boli osoby odsúdené za prostredne závažné trestné činy bez nútených prác, ako aj osoby preradené z prvej skupiny preukazujúce nápravu, v tretej boli väzni za menej závažné činy už na dobrej ceste k náprave a vo štvrtnej mladistvé osoby vo veku 16 až 18 rokov a napravené osoby z vyšších skupín. Pohyb v rámci skupín mohol byť pri zlom správaní aj smerom od lepšieho k horšiemu, čo štvrtročne vyhodnocovala na to ustanovená komisia. Na začiatku výkonu trestu boli väzni umiestňovaní do samoväzby, ktorej dĺžku určovalo zaradenie do príslušnej skupiny a nebolo vyžadované mlčanie. Avšak aj tento systém bol náročný, keďže cielené oddelenie väzňov do skupín sa javilo ako nemožné. Po výpočte najzaujímavejších moderných väzenských systémov by sa mala naša pozornosť v ďalšom diele série príspevkov upriamiť na systém, ktorý najviac ovplyvnil vývoj uhorského väznenstva (na pôde nástupníckych štátov prakticky až dodnes), ktorý bol aj uzákonený v prvom uhorskom trestnom zákonníku, a to stupňovitý (progressive) systém.

Autor: Mezey Barna

Preklad: doc. JUDr. Erik Štenpien, PhD.

Výňatok do časopiseckej podoby upravil Peter Rabada, Košice

MEZEY BARNA: A magyar polgári börtönügy kezdetei. Budapest, 1995. Századvég Kiadó, [ISBN 963 8384 88 3]. Počiatky modernej uhorskej väzenskej správy.

(Do slovenského jazyka preložil doc. JUDr. Erik Štenpien, PhD.) Prešov, 2011. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 221 o. [ISBN 978-80-555-0426-1]

OZNAČOVÁNÍ ODĚVŮ VĚZŇŮ V PROMĚNÁCH ČASU

Dějiny jsou plné událostí, jejichž pravá podstata nám přes veškerou snahu a zkoumání zatím zůstává ukryta ve stínu. Nezbývá, než se neustále ptát, zda skutečně víme a jsme informováni o všem, co potřebujeme k rozklíčování těchto událostí, jejich příčin a dopadů na celou historii, zda nám něco neuniká, a jak vše vlastně ve skutečnosti bylo. Podívejme se nyní, zejména pro laiky, na zdánlivě nudnou a nezajímavou oblast historického oblékání výstroje vězňů. Na některé události a jejich průvodní jevy se zapomíná neobyčejně rychle. Je na místě položit si přitom stejnou otázku jako autor: Opravdu víme dost, abychom mohli historii třeba jen posuzovat či vykládat?

Před časem se seznámila odborná i laická veřejnost v České republice prostřednictvím velmi výpravné publikace (Stejnokroje českého vězeňství – Historie a současnost, autoři Josef Nejedlý a Milan Kozák, vydalo nakladatelství Naše vojsko v roce 2022 jako svou 7886. publikaci) s pohledem do historie stejnokrojů vězeňských příslušníků a jejich označováním. Ano, slovenské i české vězeňství mělo několik desítek let společnou historii. Souhrnný pohled na to, jak až do roku 1990 vypadaly a označovaly se stejnokroje příslušníků jednoho z bezpečnostních ozbrojených sborů, tehdy nazývaného Sbor nápravné výchovy ČSR a ve Slovenské republice Zbor nápravnej výchovy SSR, byl pro čtenáře velmi poučný. Teprve vznikem dvou suverénních republik k 01.01.1993 mají cesty Zboru väzenskej a justičnej stráže a Vězeňské služby ČR, co se týče stejnokrojů a jejich vzhledu – ať již běžné, služební, společenské, nebo speciální – svůj vlastní specifický vývoj. Snad tedy historická „sonda“ čerpající z vývoje a informací z minulé doby zaměřená na oděvy vězňů zaujme i čtenáře časopisu.

Zaměříme se tentokrát na „opačnou stranu“ mříží. Zvažme tím, že upozorníme čtenářskou obec, samozřejmě, ve zkratce a jako memento, jak se tato činnost, označování oděvů vězňů, prováděla v historicky nedávné době, zhruba od poloviny 30. let minulého století do konce války v krutých a nelidských podmínkách nechvalně známých vězeňských zařízení tehdejší německé Třetí říše. Ano, bude řeč o téměř neznámé praxi v historii hrůzostrašných nejprve tzv. internačních a následně koncentračních táborů. Jejich název se zapsal natrvalo do historie lidstva a bude na místě, aby žádná, třeba málo známá podrobnost, nebyla zapomenuta.

Příběh a vše, co s ním souvisí, měl nenápadný počátek. Ačkoliv se vše odehrávalo z počátku „jen“ za hranicemi předválečného Československa, přesto se výrazně zapsal i do historie obou našich národů. Dotkl se mnoha našich bývalých spoluobčanů. Mnozí, kteří se dostali do obludného soukolí fašistické mašinerie a měli vůbec to štěstí, že pobyt a věznění v některém z tehdejších koncentračních táborů vůbec přežili, to poznali „na vlastní kůži“.

Druhá světová válka – označování oděvů vězňů v koncentračních táborech

Fašistické Německo horečně buduje koncentrační tábory. Normálně uvažující člověk ani v těch nejfantastičtějších představách nepředpokládal, jak až moc scestná ideologie může

společnost a veškeré dění v ní ovlivnit. Ovšem, tehdejší německá vládnoucí garnitura a další „zasvěcení“ již měli svou nelidskou vizi a té podřizovali vše. Předpokládalo se, že bude potřeba organizačně zvládnout předpokládaný, ale do té doby neskutečný nárůst počtu vězňů.

Jedním z dokladů v pravém smyslu slova šílené a nelidské důkladnosti nacistické ideologie je i dochovaný dokument s názvem „Kennzeichen für Schutzhaftlinge in den Konz. Lagern“ (překl. Označovací symboly pro vězně koncentračních táborů). Jednalo se o systém a přehled označení používaný k rychlému a operativnímu rozlišování vězňů osob koncentračních táborů. Podle slovního označení byl tento „materiál“ určen pouze pro služební účely. Byl využíván celou řadu let vězeňským personálem nejrůznějších typů táborů od poloviny let třicátých až do ukončení světové války. Originál dokumentu se od roku 1947 nachází v depozitu Vojenského historického ústavu Praha. Další souvislosti ať čtenář posoudí sám.

Několik historických podrobností

Při zkoumání realizace fašisty (či nacisty) dlouhodobě praktikovaného označování oděvů vězňů koncentračních táborů nutno jednoznačně konstatovat, že celý systém označování byl v podstatě velmi jednoduchý, ale propracovaný do nejmenších detailů. Jeho používání bylo prokázáno d. f. ve všech těchto zařízeních. Žel, lze jen konstatovat, že se v praxi osvědčil. Komplex označení nebyl nijak složitý a jeho zvládnutí nebylo pro personál nijak náročné. Jeho důkladné a přísně dodržované používání významně pomáhalo dozorcům v rychlé orientaci. To byl i jeden z důvodů, že organizačně a zejména s nesmírnou dávkou nelidské tvrdosti byly zvládnuty problémy během inter-dance do té doby nepředstavitelného množství lidí.

Každému, kdo měl tu smůlu a dostal se do některého z nesmírného množství říšských koncentráků, bylo přiděleno speciální látkové označení, nášivka v barevném provedení, jak určoval předpis. Oděv každého vězně byl označen na kabátu, na levé straně hrudi, rozměrným a výrazně provedeným trojúhelníkem rozdílné barvy. Základní barva označení umožňovala dozorcům snadno rozlišit důvod rozhodující k odeslání osoby do tzv. „ochranné vazby“. Označení se na oděv – blůzu – našívalo. Tento dokument v tištěné podobě byl až do konce války platný předpis, a byl trvale personálu k dispozici. O jeho dodržování se nediskutovalo, ať se jednalo o kterýkoliv tábor.

Dokument přinášející kompletní seznam jednotlivých typů označení se dochoval zpracovaný v tištěném barevném přehledu. Dostal se tak i do rukou příslušným orgánům vojenských jednotek, které postupně jednotlivé lágry osvobozovaly. Díky pochopení Vojenského historického ústavu Praha se může čtenář i na stránkách našeho časopisu seznámit s reprodukcí tohoto historického artefaktu. Informace jistě zaujme nejen náhodné čtenáře, ale, samozřejmě, i badatele a zájemce o historii a další specialisty. Alespoň v krátkosti, pro základní orientaci, uvádíme kategorizaci, podle které byli tehdy vězni na základě tohoto dokumentu rozlišováni:

Politici vězni byli označeni červeně.

Sabotéři nosili barvu zelenou.

Emigranti byli označeni tmavě modrou barvou.

Svědci Jehovovi měli trojúhelník v barvě světle modré.

Homosexuálové byli označeni barvou růžovou.

Říšští občané práce se štítky měli na obleku označení nášivku v barvě hnědé.

Osoby práce se štítky z ostatních zemí měli přidělenou barvu černou.

Uvedený základní systém byl kombinován s dalšími doplňovacími znaky – např. stejnobarevné vodorovné pruhy nad základními trojúhelníky znamenaly druhou a další internaci. Černým puntíkem pod trojúhelníkem byli označeni vybraní vězni určené např. k práci v kamenolomech.

Další „specializací“ označení byl např. červený trojúhelník. Jak již víme, byl určen pro politické vězně. Jejich označení bylo doplněno všítmým nebo jen vepsaným písmenem označujícím jejich národnost. Čeští politici vězni koncentračních táborů byli tedy navíc označeni vepsaným písmenem „T“ (Tscheche = Čech).

Zvýšená pozornost byla „věnována“ osobám především židovské národnosti, podléhající rasovým, tzv. Norimberským zákonům. Byly to žluté trojúhelníky – v předpise je uvedeno několik modifikací jejich použití. Pro kategorii Žid (Jude) bylo tedy možno vidět dva překrývající se žluté trojúhelníky. Ty svým tvarem vytvářely Davidovu hvězdu. Toto označení, jak již bylo zmíněno, mělo mnoho variant. Základem byl spodní rovnoramenný trojúhelník, což bylo přímé označení židovské osoby. Vrchní obrácený trojúhelník dále určoval, do jaké „kategorie“ vězeň spadá: homosexuál, zločinec, politický vězeň atd. Teprve naprostá a bezpodmínečná porážka nacistické Třetí říše znamenala i definitivní konec této nepřilíš známé praxe. Tato označení, pokud se vůbec ještě dochovala, se stala pro současnost sice mlčenlivými, ale přesto velmi výmluvnými svědky krutých dějin druhé světové války.

Výkon vazby a trestu od poloviny století

Válka skončila a s ní stejně tak i tehdejší německá velmi dehonestující označovací praxe. Jak se však v tomto směru postupovalo po osvobození na území Československé republiky?

Psal se rok 1952. S tímto datem je spojena zásadní tehdy provedená organizační změna: ze zákona bylo rozhodnuto, že všichni příslušníci tehdejšího Sboru vězeňské stráže se stávají příslušníky Sboru národní bezpečnosti. Z oficiálních archivních dokladů zjišťujeme, že bylo upozorňováno na celospolečensky nepříznivý vývoj československého vězeňství – na počátku tzv. padesátých let v návaznosti na politicko-společenský vývoj dochází k celostátnímu značnému nárůstu počtu uvězněných osob. To byl jeden ze zásadních důvodů, proč bylo vězeňství do organizačního schématu ministerstva národní bezpečnosti celostátně začleněno 18.07.1952 jako samostatný vězeňský sektor. Byla mu přidělena spisová značka „SNZ“ (Sbor nápravných zařízení) a současně byl direktivně celorepublikově sjednocen. Pro představu – ještě v průběhu roku 1952 před sjednocením bylo ve správě ministerstva spravedlnosti 226 trestních ústavů a věznic a k tomu ve správě ministerstva národní bezpečnosti 109 dalších vězeňských zařízení.

Důvody, které vedly v tehdejší Československu ke sjednocení a organizačně podřízení vězeňství nejprve ministerstvu národní bezpečnosti, později, po jeho zrušení, unitárnímu ministerstvu vnitra, byly naprosto pragmatické. Dochází ke zřízení celostátní evidence vězňů. Do té doby byly značné organizační difference „ve výkonu vězeňství“ nejen mezi slovenskou a čes-

kou částí republiky, ale také v tom, že výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody byl organizačně roztržštěn. Byl prováděn v několika celostátních institucích – v zařízeních ministerstva spravedlnosti, ale i ministerstva národní bezpečnosti, tak ministerstva národní obrany, ale i ministerstva vnitra.

Teprve v roce 1951 je zřízena Ústřední evidence vězňů, ve které byli evidováni i vězni v zařízeních ministerstva národní bezpečnosti a ministerstva národní obrany. (Do té doby byla evidence vězňů vedena Kriminální ústřednou v Praze a v Kriminální úradovni v Bratislavě.) Další vývoj československého vězeňství byl poté, kdy jako celek přešlo do organizační struktury ministerstva vnitra, tedy od roku 1954, mnoho let úzce spojen s ministerstvem vnitra.

První polovina let padesátých a další

Zajímavou a nelehkou kapitolou bylo zejména období počátku první poloviny let padesátých. Bezpečnostní situace si vynutila i zavedení určitých nepopulárních opatření. Je nutné upozornit na skutečnost, že tehdy ochranu některých vězeňských zařízení, zejména na Jáchymovsku, prováděli vybraní příslušníci útvaru Sboru národní bezpečnosti; útvar měl označení 9600.

V té době, na začátku let padesátých, se mohl totiž „návštěvník“ věznice setkat s výrazným označením oděvů některých odsouzených. Část nedobrovolných „obyvatel“ měla na zádech kabátů přišitý výrazný látkový kruh bílé barvy o průměru 20 cm. Označení oděvů, kabátů, bylo určeno zejména pro ty, kteří se neúspěšně pokusili o útek. Po nedlouhé době se tato praxe opustila a byla nahrazena jiným technickým řešením. Ovšem, výrazné vnější označení obleků některých kategorií tzv. nebezpečných vězňů, útekářů a podobně se používalo, i když v jiném tvaru, v podstatě až do konce osmdesátých let na celém území státu. Aby vše bylo „lege artis“, tedy podle předpisu, vydal ministr vnitra tzv. služební předpis s označením **NZ-stráž-I-1**, což byl rozkaz ministra vnitra. Článek Rozkazu číslo 10/1965 s názvem „Instrukce o organizaci a výkonu strážní a eskortní služby příslušníků ministerstva vnitra při střežení vězňů nacházejících se v útvarech nápravných zařízení ministerstva vnitra“ legislativně uprvoval tuto oblast s platností pro celou republiku.

Změny v průběhu času

V druhé polovině šedesátých let (1965) dostává československé vězeňství v rámci organizační struktury celostátního ministerstva vnitra novou podobu i název – **Sbor nápravné výchovy MV ČSSR**. Stává se více méně samostatným ozbrojeným bezpečnostním sborem s celostátní působností. Doba „slavných eN Zetů“ (nápravných zařízení) je u konce. Za několik let poté, od roku 1969, dochází k zásadní organizační změně sboru – unitární Sbor nápravné výchovy ČSSR se dělí na dva republikové sbory, slovenský a český. Ty již nejsou součástí ministerstva vnitra, ale jsou organizačně podřízeny nově vzniklým republikovým ministerstvům spravedlnosti.

To vše se však nijak nedotklo praxe speciálního označování oděvů některých kategorií odsouzených. Pokračovalo v podstatě až do přelomového období roku 1989. Jednoznačným důvodem, proč se i nadále provádělo výrazné označování vybraných skupin uvězněných osob jak na Slovensku, tak i v druhé části republiky, bylo zejména bezpečnostní riziko. Z hlediska předcházení vzniku nebezpečných situací, klidného průběhu služby a rychlou orientací, při preventivní likvidaci např. latentního nebezpečí napadení personálu-příslušníků agresivním vězňem, to bylo opatření bezesporu nezbytné.

V podstatě se jednalo o velmi praktickou pomoc při výkonu a usnadnění služby, přehled o pohybu uvězněných osob, jejich pohybu po areálu věznice a především to usnadňovalo orientaci personálu. Podrobně byly důvody tohoto druhu označování oděvů některých odsouzených uvedeny již počátkem sedmdesátých let pro ZNV SSR, např. v tehdy platném předpisu Rozkaz ministra spravedlivosti SSR pro úsek väzenstva – Vystrojovanie obvinených a odsúdených z roku 1973.

Zdůvodnění bylo výstižné: „...pomoc při vytváření základních podmínek pro účinné střežení odsouzených vyžadujících zvýšený dohled a kontrolu...“

Obdobná situace v českém SNV ČSR byla upravena počátkem roku 1972 vydáním vnitřního předpisu Rozkaz náčelníka správy Sboru nápravné výchovy ČSR o označování některých odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody, ročník 1972, částka 37. Problematika i systém vězeňství i po novém státoprávním uspořádání byl v obou národních republikách v podstatě obdobný. K detailnějšímu řešení a kompletnějším úpravám předpisů v obou republikách dochází v průběhu dalších let na Slovensku i v Čechách několikrát a vše s konečnou platností je rušeno v roce 1990.

Praxe v SNV ČSR

Po přechodu českého vězeňství do organizační struktury ministerstva spravedlivosti, tedy po roce 1969, byla praxe provozovaná v této oblasti od dob ministerstva vnitra převzata. Legislativa byla postupně zpřesňována a upravena. V tehdejší době byla ve věznicích běžná věc, že v oblasti označování oděvů některých kategorií odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody byli tradičně používány d. f. **látky tří barev – zelené, bílé a oranžové**. Takže k tomuto řešení několik podrobností.

Pruhem látky zelené barvy byly označovány oděvy odsouzených, kteří byli ve výkonu trestu odnětí svobody **a)** za trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí, nebo **b)** vzpoury vězňů, nebo **c)** opuštění republiky, nebo zběhnutí a **e)** zběhnutí do ciziny a dále **f)** se tak označil oděv odsouzeného, který se připravoval nebo pokusil o útek.

Pruh látky bílé barvy na oděvu označoval odsouzeného zvláště nebezpečného pro život nebo zdraví lidí, a dále jím byli označovány oděvy vězňů, kteří byli nebezpeční pro společenské a státní zřízení nebo majetek. Bílým pruhem na oděvu byli označováni vězni vysoce nebezpeční, tj. zejména ti odsouzení, kteří např. napadli příslušníka.

Předpis uváděl, že účelem označování oděvů odsouzených podle dvou předcházejících hledisek bylo napomoci k vytváření příznivých podmínek pro účinné střežení odsouzených, kteří vyžadovali zvýšený dohled a kontrolu a tak jim bylo zabráněno v páchání trestné činnosti, příp. aby se takové činnosti mohlo účinně předcházet. Tím se docílilo toho, že o pohybu těchto odsouzených na pracovišti a ve věznici byl neustálý přehled. V některých případech docházelo i ke kumulaci barevného označení.

V původním předpise také bylo stanoveno, že se jedná o látku, jejíž rozměry byly přesně určeny: délka 20 cm, šířka 15 cm. Označení se provádělo našitím pruhu látky příslušné barvy na ústavní oděv, tedy na blůzu, kalhoty a kabát. Realizace byla prováděna v každém nápravně výchovném ústavu samostatně podle pokynů týlového odboru správy SNV ČSR.

Pruhem látky oranžové barvy byl označen oděv odsouzeného, který byl zařazen na práci v nápravně výchovném ústavu na tzv. režijním pracovišti s volným pohybem. Účelem označení oděvu této kategorie odsouzených bylo vytváření podmínek pro kontrolu pohybu odsouzených v nápravně výchovném

ústavu (NVÚ – tak se v souladu s platným předpisem nazývaly v té době věznice). Označení v tomto případě se provádělo našitím pruhu látky příslušné barvy na ústavní oděv, ale pouze na blůzu a kabát.

Označování se nevztahovalo na tři kategorie vězňů: mladistvé delikventy, odsouzené ženy a vězně nad 60 let věku.

Praxe v ZNV SSR

Praxe v označování oděvů odsouzených byla na Slovensku obdobná, ovšem škála barev látkových pruhů pro jednotlivé kategorie odsouzených byla oproti té české poněkud rozšířená (Zbierka rozkazov náčelníka Správy Zboru nápravné výchovy SSR, ročník 1978, rozkaz č. 15 o označování oděvů odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody). Pro zvláště nebezpečné vězně se používaly k označení jejich oděvů nejen látkové pruhy bílé barvy, ale od druhé poloviny sedmdesátých let bylo možno alternativně použít pruhy barvy červené. Ovšem kumulace dvou barev, bílé a červené, se vylučovala.

Označení, pruh látky příslušné barvy, se našival na kalhoty po obou stranách od okrajů kapes v délce 30 cm. Na blůzy, kabáty a pláště byl našit pruh ve středu zádové části od límce po spodní okraj. Neoznačovaly se oděvy pro mimopracovní činnost. Na soudní jednání byli eskortováni odsouzení v oděvu bez označení. V souladu s předpisem potom dochází koncem druhé poloviny sedmdesátých let i k zásadní změně velikosti pruhů označovací tkaniny – jsou široké už jen 4 cm, na rozdíl od dříve používaných o šíři 10 cm.

Nejen kritéria bezpečnosti

V tehdejší době, a je to historická skutečnost, bylo také rozšířené používání zejména mnoha typů nejrůznějších identifikačních rukávových pásek. Je to jen doklad toho, že nejenom důvody bezpečnosti, ale i každodenní organizování mj. i pracovní a výchovné činnosti ve vězení měly vliv na označování oděvů uvězněných. Zejména v České, tehdy socialistické republice se používaly různobarevné látkové rukávové pásky s mnoha nejrůznějšími nápisy a zkratkami. Z různých oficiálních depozitářů, ale i sbírkových komplexů jsou známé látkové pásky povětšinou v barvě žluté s nejrůznějšími zkratkami a nápisy:

SKP – Skupina kázně a pořádku.

SPV – Skupina pracovní výchovy.

SKPV – Skupina kulturně výchovné práce.

TR – táborová řeže (do roku 1965).

Brigádýr – označení předáka pracovní skupiny, plátno bylo v barvě červené.

Tato rozšířená praxe a členění byla totiž využívána v penologické činnosti dlouhou dobu v souladu s tehdy platným obecným předpisem, zákonem č. 59/1965 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody. Pro čtenáře je pro tuto chvíli důležité upozornit na závažné ustanovení § 2 týkající se nápravně výchovné činnosti. Stejně tak i další část zákona – Hlava č. 7 – Řád výkonu trestu odnětí svobody a v návaznosti na ni rozkaz ministra vnitra č. 321/1965.

Od roku 1969, tedy po rozdělení vězeňství na slovenskou a českou část, byla tato praxe podrobněji pro SNV ČSR reglementována rozkazem ministra spravedlivosti ČSR č. 17/1973 a dalšími návaznými vnitřními předpisy. Lze obecně konstatovat, že v tehdejších nápravně výchovných ústavech, jak se vězeňská zařízení oficiálně nazývala, také realizována. V každém případě se vycházelo z autentických platných zákonných **ustanovení o**

vězeňské samosprávě upravené čl. 77-81 (vedoucí samo-správy, vedoucí skupiny, členové...).

Tímto způsobem byly označovány oděvy odsouzených v českém vězeňství bezvýjimečně od roku 1969 do roku 1990 ve všech zařízeních na výkon trestu odnětí svobody České republiky. Poté byly předpisy výrazně „změkčeny“. Předchozí platná nařízení týkající se ostrahy, tedy např. i označování některých kategorií vězňů, byla šmahem rušena.

Po roce 1993, tedy již po vzniku Vězeňské služby ČR, se v některých věznicích postupně přešlo pouze na označování oděvů pracujících vězňů, a to např. logem firmy, která v tom kterém zařízení působila; to již hovoříme o přelomu století.

Např. opatření ve Věznici Příbram bylo zaměřeno na výrazné a praktické označení oděvů vězňů pracujících pro externí firmy uvnitř věznice nebo na označení pracovních oděvů vězňů pracujících tzv. pro režii věznice.

Ukázka „lidové tvořivosti“

Označování mělo své, mnohdy nevšední modifikace. To ovšem záleželo na toleranci a pochopení vedení ústavu. Dochovávala se některá i dosti kuriozní označení oděvů vězňů, která existovala a používala se v některých vězeňských zařízeních tehdejší SNV ČSR.

Dokladem „lidové tvořivosti“, a také více méně liberálního postoje věznice, je ukázka pocházející z tohoto období, zhruba z poloviny sedmdesátých let, z Nápravného zařízení (NZ) a později po změně předpisů, a tím i označení z Nápravně výchovného ústavu (NVÚ) SNV ČSR Oráčov.

Dokonce i „civilní osoby“ se mohly s neobvyklým označením oděvu vězně setkat. Pracoviště vězňů, kteří měli tzv. volný pohyb, se nacházela v mnoha případech mimo areál věznice. Např. vězeň ve funkci vedoucího skupiny, pracovního oddílu, předáka, ve vězeňském slangu brigádyra, se honosil neobvyklým označením oděvu. Bylo to praktické řešení pro rychlou operativní orientaci příslušníka vykonávajícího dozor nebo pro civilního odborného mistra. Existovalo ale také označení např. velitele světnice atd.

Pracovní soutěžení i na „druhé straně mříží“

Sedmdesátá a osmdesátá léta, období tzv. normalizace... Byla to doba, která se, kromě jiného, vyznačovala tím, že se ve všech oblastech společnosti „dobrovolně soutěžilo“. V civilních podmínkách to byla tzv. „Soutěž BSP“, tedy **Soutěž o titul Brigáda socialistické práce**. Tehdejší příslušníci policie, jež byl tehdy nazývaný Sbor národní bezpečnosti, soutěžili o titul „**Vzorný kolektiv SNB**“. Obdobný typ soutěže znali příslušníci vězeňských útvarů; ti soutěžili o získání čestného titulu **Vzorný kolektiv SNV ČSR** a odznaku **Člen vzorného kolektivu**. Podobná praxe byla tehdy i ve slovenském ZNV SSR.

Ve vězeňství, kde existovala trvalá snaha o plnění pracovních kritérií a zvyšování produktivity práce, a také ovšem z důvodů čistě ideologických, nemohla tomuto trendu zůstat stranou ani vězeňská komunita, tedy osoby odsouzené k trestu odnětí svobody.

Pracovní vytížení vězňů bylo obecně trvalým úkolem; plnění plánu a výkonostních norem bylo velmi pečlivě sledovaným kritériem, bez kterého se neobešla jakákoliv další činnost, vlastně téměř nic. Možnost ovlivňovat zainteresovanost vězňů a jakýmkoliv vhodným způsobem je přimět, motivovat k vyšším výkonům, byla odkoukána z civilu. Jak jsme se již zmínili, v každém podniku byly tehdy soutěže o nejlepší pracovníky, vzorné kolektivy atd.

Tak se i ve specifických podmínkách věznic, tedy mezi vězeňskými pracovními oddíly, ale i mezi jednotlivci vesele sou-

těžilo. Také se zde vytvářely, nejprve jen v některých věznicích, později legislativní úpravou (pro celou tehdejší ČSR) podmínky a kritéria pro udělování jakýchsi čestných odznaků za pracovní výsledky, de facto oficiálních vyznamenání vězňů. Názvy byly, samozřejmě, politicky neutrální.

Vzorný pracovník, Kolektiv vzorné práce

Předstupněm k nim byly opět některé, mnohdy neumělé výtvary, které si zavedli v ústavech dříve, nežli se k tomu oficiálně rozhoupal úřední šiml. S obecně vžitou praxí, a tedy i s mnoha nejednou značně neobvyklými způsoby označování oděvů vězňů, se bylo možno setkat již brzy po válce, zejména však od první poloviny 70. let minulého století. A v některých případech to byl v podstatě i jakýsi „předstupeň“ k vyznamenáním.

První vzory „vyznamenání“

V plejádě nejrůznějších náprsních označení vzorných pracovníků jsoucích „na druhé straně mříží“ se objevují i vcelku zajímavé ražby nejrůznějších tvarů. V nejednom případě bývaly barevně dotvářené, aby svou výrazností „zvýšili tzv. morální hodnotu“ v okamžiku, kdy jimi byli následně dekorováni vzorní soutěžící. Výrazně se od této řady odznaků odlišuje jejich výtvarný předstupeň vyrobený a používaný v tehdejší Ústavu výkonu trestu odnětí svobody Rýnovice. Šlo o relativně zdařilý kovový odznak ve tvaru tradičního heraldického, tzv. gotického štítu. Ale ani v tomto případě autor výtvarného řešení návrhu dnes již znám není.

Toto vše velmi nabývá na intenzitě a ovlivňuje dění v českých věznicích. Jsme právě na přelomu let sedmdesátých a osmdesátých. Jsou vydány celorepublikové předpisy, světlo světa spatřily i návrhy výtvarné podoby odznaků. Bylo rozhodnuto, že v uzavřeném a přísně utajovaném oddělení valdické věznice, na pracovišti federálního ministerstva vnitra s názvem Mechanika Valdice, budou zhotoveny na zakázku SNV ČSR odznaky pro potřeby a použití ve všech věznicích celého sboru. Šlo o velmi dobře připravenou a detailně zpracovanou záležitost, která se následně v tehdejší vězeňské praxi poměrně dobře osvědčila. Nyní se již nejednalo o nějaký amaterismus jednotlivých věznic, ale o obecnou záležitost prováděnou na základě tehdy platných vnitřních předpisů. A to bylo bez podstatných změn praktikováno až do zásadního společenského zlomu devadesátých let. Jistě bude proto zajímavé zmínit se alespoň v krátkosti o tom, jak to vlastně všechno bylo.

Vzorný pracovník

Odznak byl zřízen a následně používán, tedy udělován, ve všech vězeňských zařízeních v celém Sboru nápravné výchovy ČSR od roku 1978. Upřesnění kritérií udělování a oficiální výtvarná podoba odznaku je však určena o několik roků později speciálním rozkazem náčelníka Správy Sboru nápravné výchovy ČSR. Ke zrušení odznaku Vzorný pracovník dochází počátkem 90. let, a to na základě rozkazu ministryně spravedlnosti ČR. Jde tedy o rozhodnutí provedené v návaznosti na závažný společensko-politický zlom ve společnosti, který samozřejmě vedl k provádění zásadních změn v českém vězeňství a které vedlo také k realizaci nové profesní filosofie sboru.

Odznak byl v českém vězeňství udělován za plnění konkrétních pracovních úkolů, které nevyplývaly ze základních povinností stanovených zákonem č. 58/1965 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody. O jejich udělování byla vedena relativně přesná evidence. Dokladem je i skutečnost, že odznaky jsou na rubové straně číslovány. Nechybí i označení signaturou vý-

robny, kde byly zhotoveny. Provozovna Mechanika umístěná v provozně uzavřené a utajované části Věznice Valdice, provedla ražbu. Je nutno připomenout, že tento provoz podléhal až do konce roku 1989 výlučně do organizační a služební pravomoci technické správy Federálního ministerstva vnitra. K odznaku náležela i průkazka vzorného pracovníka, která byla současně i jakýmsi udělovacím dekretem pro oceněného vězně. Průkazka opravňovala odsouzeného mj. k volné účasti na všech pořadech televize povolených vychovatelem pro výběr. Při ukončení výkonu trestu byl vězeň povinen odznak i průkazku odevzdat (vrátit). Průkazka se poté zakládala do osobních písemností propuštěného.

Brigáda vzorné práce

Ocenění určené k ohodnocení pracovních oddílů kolektivů odsouzených bylo zřízeno na základě Instrukce náčelníka odboru nápravně výchovné činnosti Správy Sboru nápravné výchovy ČSR. Upřesnění kritérií, získávání titulu Brigáda vzorné práce a jeho udělování bylo provedeno Rozkazem náčelníka Správy Sboru nápravné výchovy ČSR č. 24/1983 ke dni 15.10.1983. K jeho zrušení dochází počátkem 90. let na základě rozkazu ministryně spravedlnosti ČR. Bylo to ocenění udělované kolektivům soutěžících odsouzených za splnění pracovních úkolů a závazků a dále za hodnocení výsledků v oblasti morálně výchovné.

Na rozdíl od odznaku Vzorný pracovník, jehož podoba byla stanovena zvláštním předpisem pro všechny ústavy SNV ČSR jednotně a závazně, nebyla podoba a ani udělování a dekorování kolektivů a jejich jednotlivých členů tak rigorózní. Oficiální podoba a tvar v tomto případě určeny nebyly a v útvarech si pomáhali, jak to jen šlo. Tudíž, v tomto případě byla povolena uzda tzv. lidové tvořivosti. Jinými slovy, v útvarech se improvizovalo a nápadům se meze nekladly. Kulatý tvar odznaku pro ocenění členů kolektivů Brigáda vzorné práce, a to jak předstupu BVP, soutěžím o titul, tak i zobrazený tvar odznak Člen BVP, má několik výtvarných a barevných mutací. Byl také zhotoven tehdejší provozovnou FMV Mechanika, Věznice Valdice. „Vyznamenání“, či vlastně ocenění potrestaných s názvem Vzorný pracovník a Kolektiv vzorné práce, se přestala používat v roce 1990. Od té doby jsou již pouze mlčenlivým, ale přesto velmi výmluvným svědkem doby. Velmi výjimečně se s nimi ještě tu a tam můžeme setkat ve sběratelských kompletech či archívních depozitech.

Několik slov závěrem

Neprávem opomíjené bílé místo na historické mapě československého, slovenského a českého vězeňství bylo jistě vhodné doplnit o určitý historický mezinárodní přesah. To byl také důvod, proč tento rozsahem nevelký příspěvek vznikl. Spatřil světlo světa díky pochopení pracovníků archivů na Slovensku i v Čechách, ale stejně tak díky porozumění a přátelské pomoci mnoha uniformovaných současných i bývalých příslušníků i civilních zaměstnanců bývalých sborů, ale také těch současných ze ZVJS a Vězeňské služby ČR. Přínosem byly také zkušenosti a kvalifikované připomínky z dlouholeté služby těch, kteří jsou vzhledem k svému věku v současnosti již mimo hlavní oblast penitenciárního dění. Snad se podařil onen tzv. první krok – korektně zmapovat takovouto oblast, objasnit nejasnosti způsobené časovým odstupem a doplnit písemnými i ústními vzpomínkami.

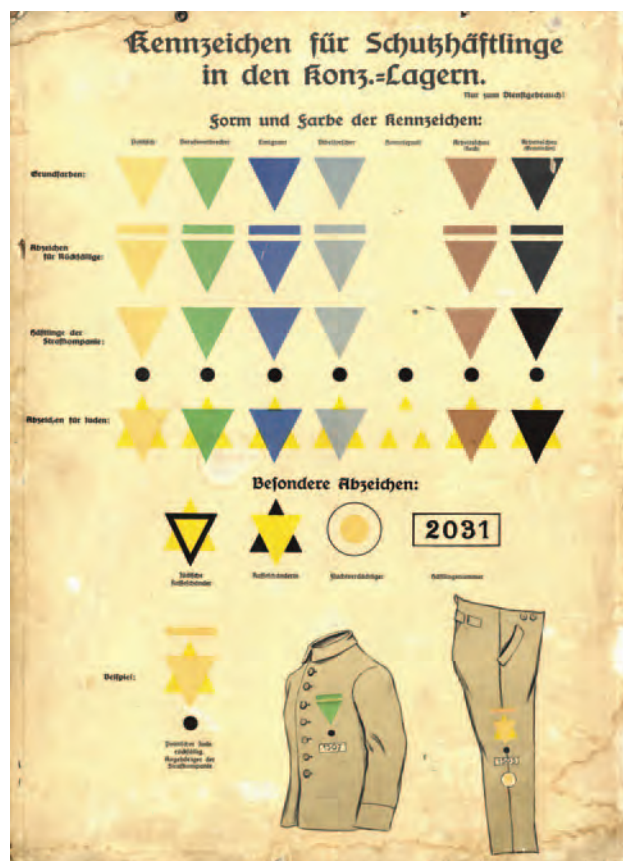
Barevné látkové pásy na oděvech či tzv. „kapsáče“ – ještě před zhruba třemi desítkami let naprosto běžné a v téměř každé slovenské i české věznici praktikované opatření. Viditelné, a přesto zejména pro neinformovaného návštěvníka

nebo laika nepochopitelné a pro nezasvěcenou veřejnost v podstatě téměř nerozšifrovatelné. A přitom právě tato skutečnost nyní již povětšinou zapomenutá, historická, hrála ve své době svoji významnou a mnohdy nezastupitelnou roli při dennodenním výkonu náročné penitenciární služby v podmínkách jednotlivých vězeňských zařízení tehdejší republiky. Cesta od neoficiální technické představy až k realizaci vcelku praktického záměru označovat oděvy vězňů barevnými pruhy látky, rukávovými páskami či více nebo méně zdařilými náprsními označeními až do okamžiku jejich definitivního zrušení byla opravdu nesmírně kostrbatá. Vzhledem ke skutečnosti, že i ze současného badatelského pohledu je tato oblast nepříliš atraktivní a z mnoha objektivních důvodů ne zcela podrobně zmapovaná a zpracovaná, skrývá tak pro badatele a historika ještě nejedno překvapení. A mnoho záhad. To vše i v současné době čeká jen a jen na svého „objevitele“ a jeho pověstnou šťastnou ruku.

O těchto neobvyklotech by se dalo psát samozřejmě mnohem obsírněji. Protože praxe v této oblasti byla v celém státě hodně podobná, určitě připomene zejména těm, kteří byli „přitom“, jak se to kde tehdy provádělo. A čtenáři se naskytne i možnost porovnat odlišnosti jak na Slovensku, tak v Čechách. Je to historická oblast více jak zajímavá a mnohdy tu a tam nepříliš probádaná.

Vždy se najdou nová a širší badatelské i čtenářské obce méně známé podrobnosti, které si zaslouží být vysvětleny a připomenuty. V každém případě každá takováto „novinka“ rozšiřuje naše poznání a dokládá, jaké byly historické peripetie a důvody vedoucí k specifickému označování oděvů vězňů. A připomíná nám, že historické souvislosti nelze přejít nebo na ně zapomínat. A o to především jde.

Josef Nejedlý

1941 - 1945 LICENCE XIII-2639 Označení pro vězně koncentračních táborů.

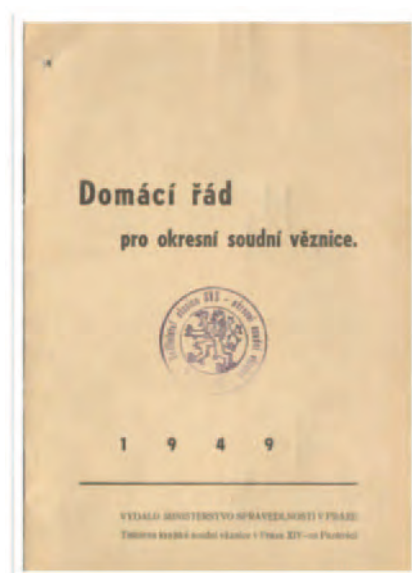

1941 - 1945 Označení pro vězně koncentračních táborů detail blůza.

Výchovný odd. NZ a NVÚ Oráčov 7 Brigádýr Chrástany.

1949 Domáci řád pro okr. soud věznicu SVS.

1941 - 1945 Označení pro vězně koncentračních táborů detail kalhoty.

Výchovný odd. NVÚ Oráčov 12 Brigádýr (Depo ČSD).

1954 Řád pro věz. MV ČSR.

Výchovný odd. NVÚ Oráčov 8 Brigádýr Nové Strašecí.

Výchovný odd. NVÚ Oráčov 8 Brigádýr Nové Strašecí.

Výchovný odd. NVÚ Oráčov 8 Brigádýr STS.

1957 Instrukce o vystrojování a věcných náležitostech vězňů.

Výchovný odd. NVÚ Oráčov Brigádýr Permon Křivoklát.

Výchovný odd. NVÚ Oráčov 16 Brigádýr III. výchovný oddíl.

Výchovný odd. NVÚ Oráčov 14 JZD Brigádýr Kněževes.

Výchovný odd. NVÚ Oráčov zástupce brigády.

NVÚ Oráčov režie Obuvník (TR táborová režie).

NVÚ Oráčov režie Ústavní hoľič.

NVÚ Oráčov režie Dozor WC.

NVÚ Oráčov režie Sklad.

Starší směny.

Starší směny.

NVÚ Oráčov režie Mladší směny.

NVÚ Oráčov režie Brigádýr kuchyně (TR táborová režie).

NVÚ Oráčov režie Brigádýr kuchyně.

NVÚ Oráčov režie Kráľ Oráčova.

NVÚ Oráčov Za dobré chování a pracovní výsledky.

Velitel světnice.

Velitel světnice.

Velitel světnice.

1969 - 1990 Zelený pruh, tzv. útěkáři.

1969 - 1990 bílý pruh - nebezpeční.

1969 - 1990 Ozn . zelené a bílé útěkáři a nebezpeční.

1969 -1990 Ozn. režie věznice, tzv. volný pohyb.

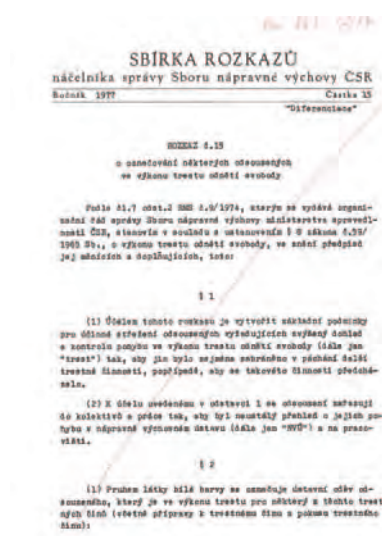
2000 Ozn. práce pro externí firmu věznic Přebíram.

2000 Ozn. práce pro externí firmu věznic Přebíram.

2000 Ozn. práce pro tzv. režii věznic.

1977 RNS SNV ČSR č. 15 r 1977 o označování oděvů.

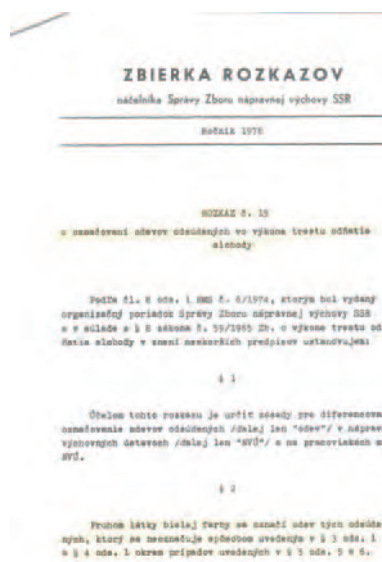
NZ Oráčov TR táborová režie.

Člen BSP 2 st.

Vzorný kolektiv SNB.

1978 Rozk. č. 15 z roku 1978 náčelníka ZNV SSR o označování oděvů.

Člen vzorného kolektivu SNV 3. st.

NVÚ Rýnovice Vzorný pracovník.

Soutěžím o titul BVP.

BVP.

Soutěžím o titul.

Vzorný pracovník Bz.

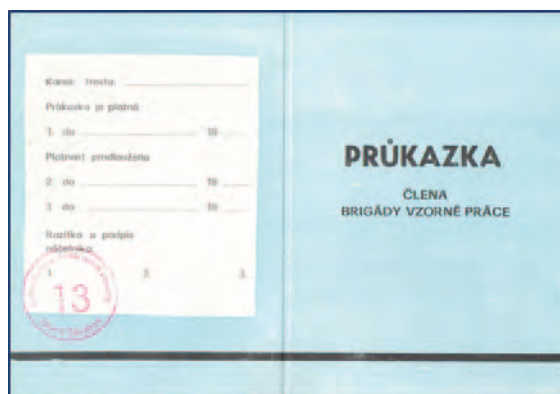
Vzorný pracovník Au rub.

ÚNV Nové Sedlo provizorní odznak, ofic. nebyl okamžitě k dispozici.

Povolenka ke sledovaniu TV programu.

Prúkazka člena Brigády vzorné práce - lic.

Nástup do autobusu, kruhová obrana - autentické dobové foto.

Osobní prohlídka před nástupem do autobusu - autentické dobové foto.

Předvádění vězně - útěkář a nebezpečný - autentické dobové foto.

MEDAILÓN OSOBNOSTI

S VEĽKÝM SRDCOM

*„Statočnosť a schopnosť prekonať sa získame len vtedy, keď sa odhodláme na obeť.“
Alexander Solženicyn (11.12.1918 – 03.08.2008)*

Prečo nám napadá v súvislosti s príslušníkom Zboru väzenskej a justičnej stráže práve tento citát jedného z veľikánov ľudského ducha?

Keď bol Ústav na výkon trestu odňatia slobody Hrnčiarovce nad Parnou zo strany Generálneho riaditeľstva Zboru väzenskej a justičnej stráže oslovený s iniciatívou „celozborového darovania krvi“, pokladali sme to za dobrú správu, a za informáciu o akcii, po ktorej dlhšie volali viacerí príslušníci a zamestnanci zboru v ústave. Do akcie sme sa úspešne zapojili po dva za sebou idúce roky, prvý raz v rámci spoločnej akcie koordinovanej s ústavom Leopoldov, následne samostatne, v úzkej spolupráci s Národnou transfúznou stanicou v Trnave, so sídlom vo Fakultnej nemocnici Trnava.

Priebeh celého darovania, ktoré sme premiérovu absolvovali 28. marca 2023, aby sme ho úspešne zopakovali o rok neskôr, 22. februára 2024, považujeme za veľmi vydarenú akciu s hlbokým ľudským rozmerom, svedčiacu o veľkom srdci našich príslušníkov a zamestnancov pripravených pomôcť odovzdaním toho najcennejšieho v prospech iných. Všetkým darcom nepochybne patrí obdiv a vďaka. Napokon, len v roku 2023 boli na pôde ústavu ocenení šiesti darcovia krvi. Z toho dvaja z titulu získania bronzovej Jánskeho plakety za 10 odberov, dvaja za získanie striebornej Jánskeho plakety za 20 odberov a jeden z dôvodu získania diamantovej Jánskeho plakety za 80 odberov.

Predchádzajúce informácie o priebehu darovania krvi sme na internej stránke zboru ukončili príslubom, že vám v dohľadnom čase v krátkom medailóne predstavíme darcu, ktorý má za sebou viac ako stovku odberov krvi, čo týmto s potešením plníme.

Náš kolega Igor Somorovský pôsobí v ústave od 1. februára 2015.

Začínal ako referent režimu, dnes pôsobí na poste pedagóga OVT, ale bez ohľadu na pôsobisko či funkciu si dlhodobo drží obdivuhodnú šnúru dobrovoľných odberov krvi. S vedomím, že koná pre záchranu života iného človeka a pre pomoc niekomu, kto takúto pomoc nevyhnutne potrebuje, ani na okamih nezapochyboval o správnosti svojho konania.

K darovaniu krvi Igora priviedol jeho dnes už nebohý otec a jeho prvý odber, na ktorý si neraz spomína, prebehol v roku 2005 v bratislavskom Ružinove. **Aktuálne má Igor za sebou celkom 106 odberov a popri Jánskeho plaketach je zároveň i držiteľom vysokého ocenenia, Kňazovického medaily, čo ho radí medzi vskutku výnimočných darcov.**

Aby toho nebolo málo, Igor neostal iba pri darovaní krvi, na čo si zaspomínal vlastnými slovami nasledovne: „Raz, myslím, že nie-

kedy v auguste roka 2014, sa ma lekár slúžiaci na NTS pred samotným darovaním krvi spýtal, či by som bol ochotný darovať aj trombocyty (krvné doštičky), nakoľko mám vraj práve u krvných doštičiek výborné hodnoty. Spomínam si, ako poznamenal, že samotný odber netrvá obligátnych 10 minút ako pri klasickom odbere krvi, ale omnoho viac... Na otázku, čo je to omnoho viac, mi odpovedal, že je to individuálne a môže to trvať od 50 do 80 minút. Novú informáciu som si nechal rozležať v hlave a napokon som sa rozhodol vyskúšať aj tento odber. Od tohto okamihu popri krvi opakovane darujem aj trombocyty, samozrejme, iba keď je to možné, a keď ma na odber včas zavolajú. Darovanie trombocytov je totiž výnimočné okrem iného i tým, že odber je potrebné realizovať spravidla do 24 hodín od zavolania z NTS, takže sklbiť pracovné a osobné povinnosti s takýmto darovaním nie je vždy jednoduché. Kým pri darovaní krvi si človek vie vypočítať, kedy je možné darovanie uskutočniť, pri darovaní trombocytov je to o čosi komplikovanejšie. Často sa stáva, že sestrička ma cez telefón osloví s prosbou o darovanie krvných doštičiek v neočakávanom čase, a ak prosba končí otázkou, či môžem ráno prísť... málokedy poviem nie.“

Touto cestou Igor zároveň oceňuje prístup nadriadených a vedenia ústavu, ktorí mu umožnili zrealizovať odber vždy, keď to transfúzna služba potrebovala. Doposiaľ sa Igorovi nikdy nestalo, že by ho nadriadený z titulu potreby darovania neuvolnil, či nepodpísal služobné voľno na nevyhnutne potrebný čas: „Pri tejto príležitosti by som sa chcel veľmi pekne poďakovať nadriadeným za to, že mi nerobili pri darovaní najcennejšej tekutiny prekážky a vždy ma z práce, keď to zároveň NTS potrebovala, uvoľnili.“

Ak sa tento medailón začal citátom Solženicyna, že „Statočnosť a schopnosť prekonávať sa získame len vtedy, keď sa odhodláme na obeť,“ potom nám v závere toho istého medailónu nedá nekonštatovať, že v prípade Igora obdivuhodný prístup k darovaniu krvi, či darovaniu trombocytov zrejme nebude plodom odhodlania pri-nášať obeť, ale plodom úprimného srdca a z neho plynúceho presvedčenia, že pomáhať iným je nielen dôležité, ale i hlboko ľudské, normálne a správne.

V samom závere chceme vyjadriť absolútny rešpekt a popriať Igorovi ešte veľa úspešných odberov pri plnom zdraví, s vierou, že jeho príklad nájde mnoho odhodlaných nasledovníkov ochotných zapojiť sa do ušľachtilej činnosti darovania.

Ľuboš Gažo, Hrnčiarovce nad Parnou

